

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

Bakalářská práce

Radka Špinarová

Možnosti působení vězeňského kaplana ve třech věznicích

Possibilities of parson's working in three prisons

Praha 2017

Vedoucí práce: PhDr. Daniela Vodáčková

Poděkování:

Za pomoc při vypracování této práce děkuji PhDr. Daniele Vodáčkové, předsedovi Vězeňské duchovenské péče panu Pavlu Zvolánkovi, bývalé předsedkyni Vězeňské duchovenské péče paní Renatě Balcarové a všem vězeňským kaplanům, kteří se zúčastnili výzkumu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 9. května 2017

.....

Jméno a příjmení

Klíčová slova (česky):

vězeňství, odsouzený, obviněný, ústav zabezpečovací detence, věznice, vazební věznice, diferenciacně rozdílné věznice

Klíčová slova (anglicky):

prison system, convicted, accused, Institute of security detention, remand prison, prison, differentiation different prisons

Abstrakt (česky)

Tato práce se zabývá působením vězeňských kaplanů ve třech diferenciacně rozdílných věznicích České republiky (Praha-Pankrác, Příbram-Bytíz a Valdice). Teoretická část pojednává o vězeňském prostředí, kde více přibližuje člověka ve výkonu vazby (VV) a člověka ve výkonu trestu odnětí svobody (VTOS). Dále se zaměřuje na psychologické aspekty výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody.

Stěžejním tématem je vznik vězeňské duchovní služby, její náplň a cíle. Tato část také obsahuje příběhy odsouzených a představuje rozdíl mezi vězeňskou duchovní službou (kaplani) a vězeňskou duchovenskou péčí (dobrovolníci).

Praktická část vychází z kvalitativní studie, a to z rozhovorů s osmi kaplany (pět mužů a třemi ženami). Dále jsou zde popsány cíle, metody a výsledky výzkumu, diskuse a především má vlastní praxe v těchto třech věznicích ČR, která mi přinesla mnoho zážitků a obohatila můj vlastní dojem z této klientely a problematiky.

Abstract (in English)

This thesis deals with influencing of parsons in three different prisons in the Czech Republic (Prague – Pankrac, Pribram-Bytiz and Valdice). The theoretical part discusses prison's background where it encloses a person in the service of sentence in remand prison and a person in the service of sentence of imprisonment. Additionally, it focus on psychological aspects of serving a sentence in remand prison and serving a sentence of imprisonment.

The main topic is the establishment of prison spiritual service, its description and aims. This part includes both the stories of the sentenced people and the introduction of the difference between prison spiritual service (parsons) and prison spiritual care (volunteers).

The practical part is based on a qualitative research – from interviewing eight parsons (five men and three women). In this part, aims, methods, discussions and the results of the research are described. Mainly, there is included my own placement in those three prisons which has brought me plenty of experience and has enriched my own impression of those clients and the issues.

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 VĚZEŇSKÉ PROSTŘEDÍ	10
1.1 ČLOVĚK VE VÝKONU VAZBY	16
1.2 ČLOVĚK VE VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY.....	20
1.3 PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY VÝKONU VAZBY A VÝKONU TRESTU.....	26
2 VZNIK VĚZEŇSKÉ DUCHOVNÍ SLUŽBY, JEJÍ NÁPLŇ A CÍL	29
2.1 ROZDÍL MEZI VDS (KAPLANI) A VDP (DOBROVOLNÍCI).....	33
3 DIFERENCIAČNĚ ROZDÍLNÉ VĚZNICE.....	37
4 PŘÍBĚHY ODSOUZENÝCH	41
5 CÍL VÝZKUMU	44
5.1 METODY VÝZKUMU	45
5.2 VÝSLEDKY VÝZKUMU	46
5.3 SHRUTÍ VÝZKUMU	52
6 POPIS ZKUŠENOSTÍ Z VLASTNÍ PRAXE	54
ZÁVĚR.....	57
7 DISKUSE	59
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	60
SEZNAM OBRÁZKŮ	63
PŘÍLOHY.....	69

Seznam použitých zkratk

DO – Doživotně odsouzení

GŘ – Generální ředitelství

OVKT – Oddělení výkonu kázeňských trestů

TPN – Trvale pracovně nezařaditelní

VDP – Vězeňská duchovenská péče

VDS – Vězeňská duchovní služba

VIS – Vězeňský informační systém

VS – Vězeňská služba

VTOS – Výkon trestu odnětí svobody

VV – Výkon vazby

Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala téma – *Možnosti působení vězeňského kaplana ve třech věznicích*. Uvedené téma jsem si vybrala proto, že je mi blízké a myslím si, že každá tato pomáhající profese přináší jiný úhel pohledu na role a kompetence zaměstnanců ve Vězeňské službě. Dalším důvodem proč jsem si vybrala toto téma, je ten, že jsem byla na praxi ve věznicích. Tato práce je ve věznicích velice užitečná a mohla jsem se díky ní přesvědčit o efektech kaplanské služby. Téma mě zajímá proto, jelikož ho sledávám za velmi neobvyklé a v budoucnu bych se chtěla ve vězeňské problematice angažovat.

Vězeňská duchovní služba má ve věznicích už své místo řadu let, ale občas o službě vězeňského kaplana slyšíme od lidí kolem sebe, že nad ní pochybují a myslí si, že nemá ve věznicích smysl a tudíž ani místo, a proto jsem se rozhodla poukázat na reálnou náplň kaplanské služby. Cílem mé práce je reflektovat smysl a cíl kaplanské služby i dobrovolníků v duchovenské péči obohacenou o praktické zkušenosti odborníků pracujících v této oblasti.

Má práce je rozdělena do dvou částí: teoretické a empirické. Cílem teoretické části je nastínit vězeňské prostředí. V této části práce čerpám z odborné literatury, odevzdaných absolventských prací, odborných internetových stránek a ze svých vlastních zkušeností z vězeňského prostředí či ze zkušeností známých kaplanů. Tato část se zabývá tím, jak vypadá vězeňské prostředí, jaké oblasti se jím zabývají a jaký cíl má Vězeňská služba (VS). V jednotlivých kapitolách se postupně věnuji zaměstnancům, typům věznic, výkonu vazby, vlivu výkonu trestu na člověka, volnočasovým programům, psychickým a sociálním důsledkům vazby a výkonu trestu.

Dále se věnuji vzniku, náplni a cílům vězeňské duchovní služby (VDS), kde uvádím rozdíl mezi kaplany a dobrovolníky. Nakonec popisuji jednotlivé věznice a jednu vazební věznici, ve kterých jsem byla na své praxi. V poslední kapitole se zabývám analýzou tří příběhů z knihy *Světlo svítí ve tmě*, které mě nejvíce zaujaly. Tyto příběhy pojednávají o duchovních vlivech a o vlivu odpuštění.

V empirické části popisují reálnou činnost vězeňských kaplanů. Jádrem této části jsou praktické zkušenosti jednotlivých kaplanů zpracované formou polostrukturovaných dotazníků. Otázky v dotazníku jsou koncipované směrem k získání pohledu kaplanů na vězeňskou službu a psychologický vliv přítomnosti kaplana na psychiku vězňů. V práci je vyhodnoceno osm dotazníků kaplanů z různých církevních denominací. Do práce jsem zahrnula i jeden expertní rozhovor s bývalou předsedkyní občanského sdružení Vězeňské duchovenské péče.

Myslím si, že by má práce mohla být přínosem pro zaměstnance věznic (především pro pracovníky pomáhajících profesí), ale i pro další studenty, či zájemce o práci ve vězeňském prostředí.

Domnívám se, že je důležité zmínit fakt, že patřím do Církve adventistů sedmého dne. Jsem si tedy vědoma toho, že tato skutečnost může ovlivnit jak objektivnost výzkumu, tak i celé práce.

1 Vězeňské prostředí

Vězeňské prostředí je složitý systém, který výrazně ovlivňuje jak chování každého jedince ve výkonu vazby, tak i ve výkonu trestu odnětí svobody. Je to přísně ohraničený psychosociální prostor a zároveň je místem, kde se setkávají lidé různých povah, charakterů a typů osobností a také se zde kumulují většinou negativní vlivy. Na velmi omezeném prostoru jsou lidé spolu nuceni žít, aniž by mohli odsud uniknout. Vězeň má za úkol podřídit se nejen vnitřnímu řádu věznice a „soužití s personálem“ vězeňské služby, ale i velmi tvrdě vyžadovaným hodnotám, normám a způsobům chování a jednání vězněné kriminální subkultury, které jsou nepsané a skryté. Vězněný se musí podrobit nebo dokonce i sám dělat věci, které by nikdy ve svém životě mimo vězení nedělal (např. homosexuální styk).¹

Mezi vězni se neustále objevuje vzájemné napadání, krádeže, násilí a psychické týrání. Dalším výskytem jsou rovněž: *„vzájemná manipulace vězňů ke křivým svědectvím (což je velice účinný prostředek mystifikace a manipulace vězeňské služby), zastrasování, sexuální obtěžování, náhražkový sex, homosexualita, prostituce a další negativní jevy.“*²

Vězeňským prostředím se zabývá především forenzní psychologie, kde se uplatňují práva při výkonu trestu a při začleňování potrestaného jedince do profesního a osobního života. Oblasti forenzní psychologie studují chování a prožívání osob, které se nacházejí ve vězení a následně po odpykání výkonu trestu se vrací zpět do normálního života. Jednou z oblastí forenzní psychologie je penitenciární psychologie. Tato psychologie pojednává o problematice, která je spjata s výkonem trestu a připadá zejména na roli odsouzeného. Hledá psychologicky účinné metody nápravy odsouzených, hodnotí odsouzené podle hledisek posuzování, která jsou psychologicky odůvodněná, a zkoumá důsledky různých trestů. Má úzkou vazbu na penologii (nauka o trestu) a rozvíjí se i v dalších státních a nestátních institucích, kde se vyskytuje zacházení, převýchova a péče o odsouzené. Penitenciární psychologie se rozšiřuje nejen v oblasti poznání, ale také určuje přesně vymezenou profesi psychologů.

¹ BRUCKNEROVÁ, M., *Role pracovníka v pomoci a jeho sociální kompetence ve vězeňských zařízeních*, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, FHS, Diplomová práce, Brno 2009.

² BRUCKNEROVÁ, M., *tamtéž*, s. 30.

Zde uvádím výňatek náplně činnosti z inzerátu na volné pracovní místo psychologa Vězeňské služby ČR: „Činnost penitenciárního psychologa obsahuje psychodiagnostiku pracovníků, odsouzených i obviněných osob. Individuální i skupinovou práci s odsouzenými, intervenci v krizi, poradenskou činnost, organizaci a řízení sociálně psychologického výcviku vězeňského personálu a podobně.“³

Penitenciární psychologie zkoumá osobnost odsouzeného, problematiku adaptace na život ve vězeňských podmínkách a zacházení s odsouzenými, psychopatologii vězeňského života a penitenciární diagnostiku a diferenciaci.⁴

Kromě penitenciární psychologie se ve vězeňství užívá i kriminologická psychologie, následná postpenitenciární psychologie a penitenciární pedagogika, která pracuje s kolektivem vězňených osob. Kolektivem se rozumí malá sociální skupina lidí, ve které se nacházejí sociálně patologické jevy společnosti. Tyto jevy je nutné popsat a klasifikovat podle různých kritérií. Mezi další úkoly penitenciární pedagogiky patří reagování na penitenciární problémy, výchova, vzdělávání a zkoumání jedinců ve VTOS.⁵

Přestavba českého vězeňství začala brzy po revoluci. Zejména bylo potřebné vytvořit, změnit a novelizovat zákony, které se týkaly Vězeňské služby⁶ a dalších dokumentů – vyhlášek, předpisů a rozhodnutí. Nový zákon byl uveden v platnost na začátku roku 2000 a mnoho odsouzených rozčílil především kvůli snížení počtu balíčků. Před tímto rokem dostával vězeň balíček podle diferenciacní skupiny několikrát do roka, nyní ho lze dostávat pouze dvakrát za rok. „Dále podle nového zákona jsou nebo mají být strhávány vězňům z konta peníze a je z nich hrazen pobyt za mřížemi, případně dluhy (paradoxem ale je, že od těchto pohledávek je upouštěno, pokud je propuštěný vězeň prokazatelně evidován na Úřadu práce jako nezaměstnaný).“⁷

³Čtvrtletní zpravodaj Českomoravské psychologické společnosti, č.16/1993, prosinec 1993, s. 23 in ČÍRTKOVÁ, L., *Kriminální psychologie*, Eurounion, s. r. o., Praha 1998, s. 21.

⁴ ČÍRTKOVÁ, L., *Forezní psychologie*, Support Praha, 1994.

⁵ JÚZL, M., *Penitenciaristika a penologie*, Institut mezioborových studií Brno, 2012.

⁶ Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody, Zákon č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby, Zákon č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky.

⁷ MALÁ, D., *Vězeňství po česku*, SURSUM, Tišnov, 2003, s. 20.

Koncepce rozvoje vězeňství není zakotvena pouze v uvedených zákonech, ale i v Rozkazu ministra spravedlnosti⁸, jehož vydáním je Organizační řád Vězeňské služby. Vězeňství je tedy systém, ve kterém se nacházejí sociální služby a který se orientuje na změnu chování vězňů ve směru, který je předpokladem pro reintegraci do společnosti. „*Posláním Vězeňské služby ČR je zajišťovat výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody a bezpečnost a pořádek v soudních budovách. Vězeňská služba spravuje a střeží věznice a detenční ústavy. Dále střeží, předvádí a eskortuje vězněné osoby. K dalším úkolům patří výzkum v oboru penologie, jehož výsledky aplikuje v praxi.*“⁹ Kromě toho je dalším úkolem VS zajišťovat obecně právní předpisy, plnit funkci orgánu na ochranu právního řádu a věnovat se mladistvým a mladým dospělým, kde je velká naděje na nápravu. Vězeňská služba se dělí na vězeňskou stráž (střeží obviněné/odsouzené, objekty VS a zajišťuje pořádek v těchto místech), justiční stráž (bezpečnost a pořádek během soudu) a správní službu (organizační, ekonomická a další odborná činnost).¹⁰

Úkoly plní jak civilisté, tak i vězeňský personál a příslušník VS. Prostřednictvím generálního ředitele VS řídí VS ministr spravedlnosti. Úkolem ministra spravedlnosti je také zřizování a rušení organizačních článků VS. Pod organizační členění Vězeňské služby spadá generální ředitelství, vazební věznice (obviněný/obžalovaný), věznice (odsouzený) a Institut vzdělávání VS a zotavovny VS (speciální vězeňská zařízení – vězeňské nemocnice, věznice pro jedince s psychopatickou strukturou osobnosti). Schéma organizační struktury VS je uvedeno v příloze I. Organizační struktura a systém řízení Generálního ředitelství VS ČR je uveden v příloze II.

Zaměstnanci VS ČR mají za úkol různé činnosti. Do činností dozorce patří: dozor při vazbě či trestu odnětí svobody, aby byly v souladu s vnitřním řádem dané věznice nebo vazební věznice. Vězeňský dozorce musí být nekompromisní, důsledný, trpělivý a pozitivní. Dozorce by měl vždy odsouzené vyslechnout a nezesměšňovat je.

Lékař musí být především taktní a citlivý. Jeho úkolem je poradit si s různými tělesnými, duševními i sociálními problémy. Mnoho vězňů to však využívá z důvodu agresivity a svých pseudoproblémů.

⁸ Rozkaz ministra spravedlnosti č.17/1992, Organizační řád Vězeňské služby ČR, s platností od 1. 1. 1993.

⁹ CÍLE A POSLÁNÍ VS ČR. *VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/zakladni-informace-4/cile-a-poslani-vs-cr-6124>

¹⁰ ČERNÍKOVÁ, V., *Úvod do penologie*, Sociálně-právní institut, spol. s r. o., MOST, Praha, 1997.

Psycholog může ovlivňovat složení vězeňského personálu a má za úkol psychologickou diagnostiku, psychoterapii a individuální či skupinové psychologické poradenství. Musí si umět získat důvěru a být přirozenou autoritou. Do jeho činností také patří zlepšování psychohygienických podmínek VV a VTOS. V neposlední řadě spolupracuje s lékařem.

Do činností vychovatele patří: zacházení a motivace s odsouzenými, aby změnili svůj dosavadní životní styl, učí je také zvládat náročné životní situace a organizuje program zacházení pro každého odsouzeného.

Sociální pracovnice/sociální pracovník poskytuje obviněným a odsouzeným sociálně právní informace a poradenství. Spolupracuje s probační a mediační službou, obecními a městskými úřady, úřady práce, azylovými domy a charitami. Rovněž má za povinnost zajistit platný občanský průkaz a měl(a) by zajistit zaměstnání a bydlení.

Hlavními činnostmi speciálního pedagoga je složité a náročné metodické řízení vychovatelů, koordinace činností týmu, který má za úkol zpracovat celkovou diagnózu odsouzeného a jeho program zacházení. Dále by měl vést některý zájmový kroužek, sportovní či kulturní akci.

Vychovatel – terapeut je absolventem vysokoškolského studia sociálně zdravotně a pedagogicko-psychologického zaměření. Pořádá arteterapie, ergoterapie, muzikoterapie a používá přitom široké spektrum relaxačních metod.

Lektor – instruktor se uplatňuje při volnočasových aktivitách, zejména sportovního a vzdělávacího charakteru.¹¹

Činnost duchovního je popsána v druhé kapitole.

Důležitým působícím faktorem ve vězení je sociální atmosféra věznice, která se dělí na čtyři vrstvy. První dvě vrstvy jsou čitelné zvenku a ostatní pak zevnitř. První vrstva je o postojích, pocitech a náladách, se kterými se setkal vnější pozorovatel během první návštěvy ve věznici (nepořádek, nečistota apod.). Druhá vrstva představuje pověst o věznici, která dělá na okolí nejsilnější dojem. Patří sem například kvalita stravy, dostupnost drog a alkoholu.

Do třetí vrstvy patří pocity, emoční naladění a přesvědčení vězňů. V poslední vrstvě se vyskytují pocity a spokojenost či nespokojenost s vězeňským personálem (hodnocení, odměňování a péče o personál).¹²

¹¹ HÁLA, J., *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, Vysoká škola Evropských a regionálních studií, České Budějovice, 2005.

Funkce vězeňství se nemění a mění se pouze materiální, kulturní a legislativní podmínky vězeňského života.¹³ „Při setkání s vězeňským prostředím může nastat šok z uvěznění, způsobený náhlou změnou materiálního i psycho-sociálního prostředí a subjektivně intenzivně prožívaný jako ztráta životních jistot.“¹⁴ Život ve vězení je obzvláště těžký i pro rodinu vězněného, ale rodina si trest za odsouzeného neodpyká. Nikdo jiný za vězněného trest nést nemůže, jen on sám. Vězni mají různá práva: „I vězeň je člověk, a i když čeká na svou spravedlnost, má dál přirozené právo být člověkem, ať si o tom kdo chce co chce myslí. Má přirozené právo připravovat se na nesení svého trestu.“¹⁵

Ve věznicích a především vazebních věznicích, kde se špatně zachází s obviněnými a odsouzenými, se čas dělí pouze na „snídani, oběd a večeři“. Tím pádem plyne čas velmi pomalu a člověk neví, co si sám se sebou počít. Během pobytu ve vězení se vyskytuje u vězňů neobvyklé chování, které se může nazývat abnormální, anomální a agresivní chování. Do abnormálního chování patří: poruchy intelektu, psychózy a drogové závislosti. Za anomální chování se považuje sebepoškozování, šikanování, násilí mezi vězni, vězeňské krize či útky a pokusy o útky z vězení. V agresivním chování se vyskytuje jak agrese užitá k obraně, tak i agrese jako pomsta a jako reakce různých neuspokojených různých.¹⁶

Každé vězeňské prostředí má svůj vězeňský folklór, do kterého patří i písně. V dnešní době se už spíše nezpívají, ale i starým vězeňským pamětníkům jistě utkvěla v hlavě Tichá noc pankrácká, která byla vězeňskou hymnou pro všechny jedince, kteří trávili dlouhé dny ve vězení (Suk, 1993, 38).

¹² MAŘÁDEK, V., *Vězeňství*, Ostravská Univerzita, Ostrava, 2005.

¹³ MEZNÍK, J., *Základy penologie*, Masarykova univerzita, Brno, 1995.

¹⁴ HÁLA, J., *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, Vysoká škola Evropských a regionálních studií, České Budějovice, 2005, s. 63.

¹⁵ BAJCURA, L., *Práva vězně – Od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*, Grada Publishing, Praha, 1999, str. 77.

¹⁶ MAŘÁDEK, V., *Vězeňství*, Ostravská univerzita, Ostrava, 2005.

Tichá noc pankrácká

*Tichá noc pankrácká smutná je,
měsíček po nebi putuje,
nikdo mu jeho cestu nezkříží,
smutně se dívá k nám do mříží.*

*A ty můj kulatý měsíčku,
zaleť k nám nad tu malou vesničku,
zaleť k nám nad chaloupku maličkou,
kde žije tatíček s matičkou.*

*Dejte mé dívence k vědění
můj pozdrav z pankráckých vězení,
řekněte, že tu mám jen celičku
a její obrázek v srdíčku.*

*Až vyjdu ven z toho vězení,
tak se ten obrázek promění
v dívěnku, na kterou tak vzpomínám,
když večer na cele usínám.¹⁷*

V současné době jsou vězni umístěni ve 35 věznicích, ve kterých se o ně stará přes jedenáct tisíc zaměstnanců. V čele každé věznice je ředitel a generální ředitelství má za úkol spravovat centrální správu, která je pod ministrem spravedlnosti. ČR má čtyři typy věznic, a to: s dohledem (A), s dozorem (B), s ostrahou (C) a se zvýšenou ostrahou (D). V prvních dvou typech se nacházejí odsouzení, kteří vykonali méně závažné trestné činy.

Na druhou stranu ve zbylých dvou typech věznice jsou vězni, kteří mají na svědomí nejzávažnější trestné činy.

Do které diferenační skupiny se odsouzený zařadí, rozhoduje soud podle hledisek, která jsou obsažena v Trestním zákoně.¹⁸

¹⁷ HÁLA, J., *Jak mluví čeští vězni – Místo a úloha vězeňského argotu*, Příloha časopisu České vězeňství č. 4/2002, BMV, 2002, s. 23.

¹⁸ PANÍČEK, F., *Výkon trestu odňatia slobody v minulosti a dnes*, Obzor, Bratislava, 1970.

Mapa věznic v České republice je uvedena jako obrázek č. 1.

V současné době je stav vězněných osob blíže uveden v tabulce č. 1.

„V jedné věznici mohou být zřízena oddělení různých typů, pokud tím není ohrožen účel trestu. Vězeňská služba jako součást trestní justice respektuje právní řád České republiky, Listinu základních práv a svobod a Doporučení Rady Evropy.“¹⁹

Ve věznici se vše řídí podle časového rozvrhu dne, který je uveden v příloze III.

Každá věznice je vybavena různými místnostmi – od správní budovy až po parkoviště. Blíže je prostředí věznice zobrazeno na obrázku č. 2.

1.1 Člověk ve výkonu vazby

Jedince ve výkonu vazby (dále jen VV) čeká mnoho stresových situací. Každý den se zde vyskytuje spousta mezilidských interakcí, které jsou samy o sobě zátěžovou situací. Z důvodu vazby jsou za účelem trestního řízení zadržováni lidé, kteří jsou podezřelí ze spáchání trestné činnosti. Do té doby, než je vynesena pravomocný rozsudek, tak se na obviněného pohlíží jako na nevinného a platí zde presumpce nevinny. Izolovaný jedinec má náhlý psychosociální stres, který doposud ve svém životě ještě nikdy nezažil, a musí mu ve vazbě čelit.²⁰ Podle zákona je na člověka uvalena vazba, jestliže proti němu bylo zahájeno trestní stíhání. Dále musí být opodstatněné podezření, že konkrétní trestný čin spáchal obviněný. O vazbě rozhoduje soud a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce.²¹ Soudce, jemuž byl obviněný přidělen, musí obviněného neprodleně vyslechnout, rozhodnout o vazbě a rozhodnutí oznámit obviněnému do 24 hodin od doby, kdy mu byl obviněný přidělen.²² Vazba má vždy zabezpečovací funkci a je vždy fakultativní.

Zákonnými podmínkami pro uvalení vazby²³ je:

1) **útěková vazba** – jestliže by se jedinec vyhýbal trestnímu stíhání, skrýval by se nebo by z obavy před vysokým trestem uprchl,

2) **koluzní vazba** – pod podmínkou maření výkonu spravedlnosti, například ovlivňováním dosud nevyslechnutých svědků,

¹⁹ CÍLE A POSLÁNÍ VS ČR. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/zakladni-informace-4/cile-a-poslani-vs-cr-6124>

²⁰ ŠINDELROVÁ, L., *Dosavadní praxe duchovní služby ve vězení*, Univerzita Karlova v Praze, ETF, Diplomová práce, Praha, 2013.

²¹ § 68 trestního řádu.

²² § 69 trestního řádu.

²³ § 67 trestního řádu.

3) **předstížná vazba** – jestliže by pokračoval v trestné činnosti i nadále – prevence. Účelem výkonu vazby je, aby byl obviněný zajištěn tak, aby měl dobrý fyzický a psychický stav a byl k dispozici orgánům, které jsou činné v trestním řízení.²⁴ VV se provádí ve vazební věznici nebo v jiném zvláštním oddělení věznice.

Vazba v přípravném řízení, ale i před soudem, může trvat pouze po dobu, která je nezbytně nutná.

Podrobnější podmínky VV jsou zakotveny v zákoně²⁵ a vyhlášce ministerstva spravedlnosti.²⁶

„Vazba je procesním úkonem zajišťujícím osobu obviněného (obviněný je trestně odpovědný člověk důvodně podezřelý ze spáchání trestného činu), kterému bylo v souladu s platným trestním řádem sděleno obvinění pro účely trestního řízení a výkonu trestu.“²⁷

Fáze výkonu vazby

Adaptační fáze – Člověk si nepřipouští, že se ocitne ve věznici, ale nakonec se vše stává realitou. Obviněný má vězeňský oděv a přichází o dosavadní společenské postavení, majetek, heterosexuální pohlavní styk apod. Tyto situace tak ohrožují jeho hodnoty a potřeby, které jsou pro něho velice důležité. Už na policejní cele²⁸ zjistí, že přišel o veškerou lidskou důstojnost. Obviněný nemá žádné soukromí, musí žít s lidmi, které si nemůže vybrat a venku by s nimi nejspíše ani nekomunikoval.

„Zákon o výkonu vazby stanovuje oddělené ubytování – mladistvých od dospělých, prvovězňených od kriminálně zkušených, ale i nekuřáků od kuřáků. Člověk je s obviněnými 24 hodin na jedné cele, kde tráví celý den (jídlo a vykonávání tělesných potřeb, vycházky).“²⁹ Odděleně jsou také umístěni ti obvinění, kteří mají nějakou duševní poruchu, chovají se agresivně a porušují tak neustále stanovený řád věznice.

²⁴ MITÁŠ, V., *Duchovenská služba v penitenciárním prostředí*, Občanské sdružení Vězeňská duchovenská péče a Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR, Praha, 2007.

²⁵ Zákon o výkonu vazby č.293/1993 Sb.

²⁶ Vyhláška ministerstva spravedlnosti č.109/1994 Sb.

²⁷ HÁLA, J., *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, Vysoká škola Evropských a regionálních studií, České Budějovice, 2005, s. 49.

²⁸ Vazba může být uvalena soudem až 48 hodin před zadržením pachatele na tzv. CéPéZetce, podle českého trestního řádu (cela předběžného zadržení), která je umístěna na příslušném oddělení Policie ČR.

²⁹ ŠINDELROVÁ, L., *Dosavadní praxe duchovní služby ve vězení*, Univerzita Karlova v Praze, ETF, Diplomová práce, Praha, 2013, s. 59.

Tito obvinění jsou pak umístěni na krizová oddělení, kde setrvávají po dobu nezbytně nutnou, a poskytuje se jim zvýšená odborná péče, která se zaměřuje na zvládnutí daného krizového stavu. Do zmírněného režimu výkonu vazby se umisťují ti obvinění, kteří využívají v určeném čase a prostoru různé kulturní a společenské aktivity, a výkon vazby se jim tak snaží snížit jejich sociální deprivaci. Tito jedinci ovšem nesmějí narušovat účel výkonu vazby a porušovat tak vnitřní řád věznice.

Každý den se u klienta projevuje nejistota. Neví a netuší, jak to ve vazbě chodí, doufá, že nedostane tak hrozný trest. Ve vazbě mu čas plyne úplně jinak než venku. Jedinec je neschopný jakkoli smysluplně naložit s časem.

Adjustační fáze – V této fázi už člověk není tolik nejistý a pomalu se už přizpůsobuje vězeňskému prostředí. Tento stav se objevuje tak po dvou týdnech. Člověk už umí komunikovat jak s personálem, tak i se spoluvězni. Vězněný musí přijmout jak psaná pravidla vězeňského systému, tak i nepsané zvyky vězeňské subkultury. V této fázi se vytváří proces prizonizace/institucionalizace – klient se musí adaptovat na organizovaný život ve vězeňském prostředí (jednotné ranní budíčky, výdej jídla, komunikování s vězeňským personálem). U jedince se pak postupně mění vzorce chování a přichází tak o běžné sociální i pracovní návyky.

Podle penologických odborníků dochází po jednom roce k velmi hlubokým změnám v osobnosti. Jedinec už není schopen se sám rozhodovat, plánovat a dívat se tak na svoji budoucnost. Dalším projevem prizonizace je ideologizace, kdy se klienti snaží splynout s vězeňskými normami a dodržovat tak vězeňská pravidla.

Anxiozní (vyčkávací) fáze – Tato fáze nastává tehdy, když se blíží soudní jednání. Obviněný prožívá strach a nejistotu z očekávaného trestu. Tento strach se sníží po vynesení rozsudku a zcela odezní, až když je odsouzený umístěn do výkonu trestu odnětí svobody.

Ostraha má za povinnost zacházet s obviněnými. „*Vazba se vykonává v klasickém celovém režimu (někdy nazýván pevný režim) nebo ve zmírněném režimu, ve kterém se obvinění mohou v určeném čase volně pohybovat a setkávat s ostatními obviněnými umístěnými v tomto oddělení, což zmírňuje psychickou zátěž, kterou s sebou nese výkon vazby.*“³⁰

³⁰ ČERNÍKOVÁ, V., *Úvod do penologie*, Soc.-právní institut, spol. sr.o., MOST, Praha, 1997, s. 33.

Při výkonu vazby se musí respektovat lidská práva, která jsou zaručena v Listině základních práv a svobod. Ve výkonu vazby nesmí být tedy ponížena lidská důstojnost obviněného a nesmí být na něm vykonáván fyzický ani psychický nátlak.³¹

Vůči osobám které se nacházejí ve výkonu vazby, může vězeňský personál použít jenom taková omezení a donucovací prostředky, které jsou uvedeny v zákoně.³²

Každý obviněný má určitá práva a povinnosti, které jsou uvedeny v Zákoně o výkonu vazby.

Práva obviněných: právo na stravu (3x denně), na přijímání a odesílání korespondence, na přijímání návštěvy (jednou za 3 týdny na 30 minut, max. 4 osoby), na péči o zdraví, na spánek (8 hodin), na účast vycházky (min. 1 hodina denně), na duchovní a sociální služby, na nákup potravin a osobních věcí (jednou týdně), na přijímání balíčku a na uspokojování kulturních potřeb.

Povinnosti obviněných: dodržování řádů výkonu vazby a dané věznice, plnění příkazů a pokynů VS, dodržování pravidel slušného chování, zákaz navazování nedovolených styků s jinými obviněnými nebo s jedinci, kteří jsou na svobodě. Dalšími povinnostmi jsou např. zákaz alkoholických nápojů a jiných návykových látek a podrobení se veškerým osobním a lékařským prohlídkám.

Jestliže obviněný poruší danou povinnost, je mu uložen kázeňský přestupek, který ukládá VS a reaguje na něj prostřednictvím kázeňských trestů.³³

Ve výkonu vazby se jak obvinění, tak i rodinní příslušníci ocitají před novými problémy. Tyto problémy nikdy neřešili a z blízkého okolí pravděpodobně tuto zkušenost nikdo nemá.

O uvězněného jedince se budou starat odborníci z VS, kdežto o jeho rodinu se nebude starat nikdo. Pracovat ve výkonu vazby je mnohem náročnější než pracovat ve výkonu trestu odnětí svobody, o to více je to ale potřebnější a vzácnější.³⁴

³¹ ČERNÍKOVÁ, V., *tamtéž*.

³² Zákon ČNR č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní.

³³ ČERNÍKOVÁ, V., *Úvod do penologie*, Sociálně-právní institut, spol. s r. o., MOST, Praha, 1997.

³⁴ MITÁŠ, V., *Duchovenská služba v penitenciárním prostředí*, Občanské sdružení Vězeňská duchovenská péče a Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR, Praha, 2007.

1.2 Člověk ve výkonu trestu odnětí svobody

Výkon trestu odnětí svobody upravuje zákon³⁵ a změny, které souvisejí s některými zákony. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody upravuje VTOS ve věznicích a ve zvláštních odděleních vazebních věznic. Výkonem trestu odnětí svobody se zabývá penitenciární psychologie, která se především soustředí na psychologickou problematiku.³⁶ Naukou o výkonu a účinnosti trestu odnětí svobody se zabývá penitenciaristika. Penitenciaristika souvisí s penitenciární psychologií, pedagogikou, sociologií a právem. VTOS vychází z penologie, která má původ v latině: *poena – trest, logicus – nauka*, a zabývá se všemi druhy trestů.³⁷ Úkolem výkonu trestu je dosažení účelu trestu odnětí svobody v Trestním zákoně.

Za účel trestu odnětí svobody se považuje ochrana společnosti před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému jedinci, aby páchal další trestnou činnost, a působit na něj, aby vedl řádný život. Výkonem trestu odnětí svobody nesmí být ponížena lidská důstojnost.³⁸ „*S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.*“³⁹

V Trestním zákoně se vyskytují i jiné tresty, než je výkon trestu odnětí svobody. Tyto tresty se ukládají jak samostatně, tak i společně s trestem odnětí svobody.

Patří sem: ztráta čestných titulů a vojenské hodnosti, zákaz činnosti, propadnutí majetku a věci, peněžitý trest, vyhoštění a zákaz pobytu.⁴⁰

³⁵ Zákon o výkonu trestu odnětí svobody č.169/1999 Sb.

³⁶ ČÍRTKOVÁ, L., *Forenzní psychologie*, Support Praha, 1994.

³⁷ JŮZL, M., *Penitenciaristika a penologie*, Institut mezioborových studií Brno, 2012.

³⁸ MITÁŠ, V., *Duchovenská služba v penitenciárním prostředí*, Občanské sdružení Vězeňská duchovenská péče a Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR, Praha, 2007.

³⁹ BRUCKNEROVÁ, M., *Role pracovníka v pomoci a jeho sociální kompetence ve vězeňských zařízeních*, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, FHS, Diplomová práce, Brno 2009, s. 20.

⁴⁰ MAŘÁDEK, V., *Vězeňství*, Ostravská univerzita, Ostrava, 2005.

Funkce výkonu trestu odnětí svobody

1) **Vyrovňavací** – klient se musí pokusit narovnat vztahy s oběťmi své trestné činnosti (případně i s pozůstalými jeho obětí). Tento čin je pouze na bázi dobrovolnosti pachatele. Eliminuje a kompenzuje negativní emoce poškozených či pozůstalých. VS, či duchovní služba může pachatele pouze k této aktivitě motivovat pobízet a vést. Během VTOS může dojít k tzv. mediaci (narovnání), kde je hlavní osobou mediátor.

2) **Regulativní** – Je povinností zabraňovat pachatelům závažných trestných činů, aby páchali trestnou činnost, a chrání společnost před zločinem.⁴¹

3) **Preventivní** – Už to, že trest existuje, preventivně působí i na nedelikventní část populace.

4) **Edukační a socializační** – Jestliže jedinec opustí VTOS, tak musí být schopen žít řádný život a být k tomuto způsobu života pozitivně namotivován.⁴²

Typy věznic

Soud stanoví rozsudek a tím se odsouzený dozví, v jakém typu věznice a na jak dlouho bude ve věznici pobývat. „*Diferencovaným výkonem trestu v jednotlivých typech věznic se sleduje, aby méně narušení odsouzení vykonávali trest odděleně od více narušených a aby v nápravně výchovné činnosti u odsouzených, u nichž to vyžaduje vyšší stupeň nebo povaha jejich narušení, se uplatňovaly účinnější prostředky k jejich nápravě.*“⁴³ Samostatně jsou umístováni odsouzení, kteří mají změněnou pracovní schopnost (invalidé), muži starší 60 let a ženy. Mladiství do 18 let věku se umisťují do zvláštních oddělení věznic. Během výkonu trestu může být odsouzený přeřazen do jiného typu věznice. Do věznic přicházejí jak pachatelé krádeží, různých vloupání, tak také vražd, kterých výrazně v současné době přibýlo. Četnost pachatelů trestných činů je zobrazena v obrázku č. 3.

Ve věznici s dohledem (A) se vyskytují prvotrestaní odsouzení, kteří vykonali nedbalostní trestní čin. Do věznice s dozorem (B) se umisťují jedinci za nedbalostní trestné činy či za neúmyslné trestné činy s hranicí do dvou let výkonu trestu.

V těchto dvou typech věznice mohou odsouzení ve zvláštních případech opustit věznici, jestliže jdou do práce nebo navštíví nějakou akci, kterou věznice pořádá. Jen ve věznici s dozorem musí být účasten zaměstnanec VS.

⁴¹ HÁLA, J., *Teorie a praxe vězeňství II. Optimalizace výkonu trestu odnětí svobody*, Jihočeská univerzita, České Budějovice, 1999.

⁴² ŠINDELROVÁ, L., *Dosavadní praxe duchovní služby ve vězení*, Univerzita Karlova v Praze, ETF, Diplomová práce, Praha, 2013.

⁴³ MEZNÍK, J., *Základy penologie*, Masarykova univerzita, Brno, 1995, s. 19.

Do věznice s ostrahou (C) patří většina odsouzených, ale i recidivisté a pachatelé závažnějších trestných činů. Odsouzení jsou uzavřeni na odděleních. Mimo věznici se mohou dostat pouze v případě, jestliže jim ředitel udělí mimořádnou kázeňskou odměnu.

Ve věznici se zvýšenou ostrahou (D) se nacházejí nejvíce nebezpeční odsouzení, kteří jsou uzamykáni na celách. Do trestů patří nejzávažnější majetková a násilná trestná činnost. Odsouzení jsou sem umístěni i z důvodu výjimečných a doživotních trestů odnětí svobody.

Při příjmu do věznice nastoupí odsouzení do nástupního oddělení. V tomto oddělení je zpracována celková zpráva o odsouzeném, ve které je zhodnocena jeho sociální úroveň a jeho osobnostní rysy.

V této fázi také věznice vytváří resocializační programy (souhrn pracovních, vzdělávacích, terapeutických a zájmových aktivit), které jsou pravidelně vyhodnocovány. Odsouzený jedinec si pak může vybrat resocializační program, který se mu nejvíce líbí, a věznice mu ho schválí. Jestliže si žádný resocializační program nevybere, tak se musí účastnit pracovní činnosti. Pracovní činnost je zaměstnávání, jakákoli práce pro věznici a pracovní terapie. V každém typu věznice je rozdílný pohyb, volný čas, oděv, práce, návštěvy a balíčky. Více je zobrazeno v příloze IV.

Věznice s dohledem: Ubytovny se nezamykají. Odsouzení pracují mimo věznici, aniž by na ně dohlížel pracovník VS. Mimo pracovní dobu se smí nosit vlastní oděv a navštěvovat sportovní akce či bohoslužby (nutné povolení ředitele věznice). Návštěvy jsou povoleny jednou za týden, bez dohledu pracovníka VS. Jednou za 14 dní může být povolen pobyt mimo věznici až na 48 hodin. Přijímat balíček do 5 kg může odsouzený jednou za dva týdny. Obsah balíčku se samozřejmě kontroluje.⁴⁴

Věznice s dozorem: Ubytovny se zamykají pouze v noci. Odsouzení pracují na pracovištích a zaměstnanec VS na ně dohlíží nepřímě.

V mimopracovní době se smí nosit vlastní oděv a účastnit se na akcích mimo věznici. Návštěva je povolena jednou za dva týdny, bez dohledu pracovníka VS.

Pobyt mimo věznici může být povolen jednou za měsíc na 24 hodin, a to pouze odsouzenému, který vykonal třetinu svého trestu. Přijímat balíček může jednou měsíčně. Dohled a dozor mají na starosti vychovatelé a dozorcí.

Věznice s ostrahou: Odsouzení vykonávají práci na pracovištích ve věznici, ale i mimo věznici. Pracoviště mimo věznici musí být střežené. Volně se odsouzení mohou pohybovat, ale pod výjimečnou podmínkou, že splní všechny pracovní úkoly.

⁴⁴ NEDOROST, L., *Vězeňství a správa vězeňství v ČR*, Masarykova univerzita, Brno, 1995.

Návštěva je povolena jednou za měsíc, pod dohledem pracovníka VS, a balíček mohou přijímat jen jednou za dva měsíce. V diferenciacní skupině C může být i doživotně odsouzený vězeň.

Věznice se zvýšenou ostrahou: Odsouzení se uzamykají na celách a jsou pod přímým dozorem. Pracovní podmínky jsou stejné jako ve věznicích s ostrahou. Volně se pohybovat po prostorách věznice mohou jen výjimečně, a to pod podmínkou, že splní pracovní úkoly. Návštěvy jsou povoleny jednou za měsíc, pod dohledem pracovníka VS, a balíček mohou přijímat pouze jednou za dva měsíce.⁴⁵

Délka VTOS se rozlišuje na krátkodobé (do 3–12 měsíců), střednědobé (od 1 do 5 let) a dlouhodobé (od 5 let výše).⁴⁶

Doživotní tresty odnětí svobody

V některých zemích je náhradou trestu smrti a v některých zase izoluje pachatele od společnosti. V Norsku, Španělsku a Portugalsku byl zrušen trest smrti i doživotní trest a nejvyšší hranice byla stanovena na 25 let. Trest na doživotí lze uložit odsouzenému, který spáchal úmyslně vraždu nebo u kterého nemusí být jasně stanoven rozsudek, a záleží tak na dalších okolnostech, a nakonec tehdy, jestliže je to náhrada za trest smrti. V trestním právu je formou výjimečného trestu a od 1. 7. 1990 se stal trestem odnětí svobody na doživotí.

V psychologické rovině zažívají doživotně odsouzení velký stres, tíseň a psychické napětí. Odsouzení nevědí, zda budou někdy vůbec z trestu propuštěni, a vědí, že je neustále sledují a vyhodnocují.

V tomto trestu prožívají krizi identity, ztrácejí osobní odpovědnost a jsou patologicky závislí na trestní instituci. Na celách jsou uzamčeni většinou po třech osobách.

V sociologické rovině jsou sociálně izolováni, protože jsou odstřiženi ze svého sociálního prostředí a od své rodiny či blízkých. Ztrácejí tak vnější kontakty a tím pádem jsou sociálně deformováni a rezignují jak na kvalitu, tak i na perspektivu života. Výjimečnými případy je i napadání dozorců či vraždy ostatních odsouzených.

⁴⁵ MEZNÍK, J., *Základy penologie*, Masarykova univerzita, Brno, 1995.

⁴⁶ MEZNÍK, J., *tamtéž*.

Pro doživotně odsouzené se vytvářejí programy na udržení pracovní aktivity, vzdělávání a psychické či zdravotní kondice. Důležitým aspektem je pozitivní rozvíjení jeho osobnosti. V ČR se zatím tak často neukládá a vězňové teprve sbírají zkušenosti s tímto typem výkonu trestu.⁴⁷

Pozitiva doživotního trestu: právo na život, možnost resocializace.

Negativa doživotního trestu: nepříznivý vliv na psychiku vězňů, beztrestnost za spáchané činy ve výkonu trestu, relativní nerovnost v postavení mezi vězni.⁴⁸

Doživotně odsouzení (49) se vyskytují ve věznici Mírov, Valdice (22 doživotně odsouzených) a v dalších sedmi věznicích. Poměr je 46 : 3 (muži : ženy).

Stravování vězňů je závislé na věku odsouzeného, fyzické náročnosti práce a na práci ve směnném provozu. „*Jídelníček ve věznici posuzuje hygienik, schvaluje ho lékař a ředitel. Strava se ukládá pro kontrolu orgánů dozoru vězeňství v ledničce po dobu tří dnů. Hotovou stravu kontroluje vedoucí kuchyně – pracovník VS, ochutnává ji každý den také vrchní inspektor vězeňské stráže – velitel směny.*“

Ukázka jídelníčku:

snídaně: bílá káva, chléb, 30 g máslo

svačina: vecka, tavený sýr, mléko, kedlubna

oběd: polévka zeleninová, hovězí maso dušené, zelenina míchaná, brambor

večeře: krokety v protlaku, rýže⁴⁹

Zdravotní péči poskytují vězňům lékaři, zdravotní sestry, laborantky a další pracovníci ve zdravotnictví pod zdravotnickými službami VS ČR. Složitější operace se provádějí ve vězeňské nemocnici v Praze na Pankráci nebo v Brně a v Ostrově nad Ohří.

Občas se stane, že lékaři musejí řešit případy vězňů, kteří zneužívají zdravotní péči v podobě důmyslného sebeпоškození nebo se pokoušejí o sebevraždu. Vězeňští lékaři rozvíjí preventivní programy ve zdravotní péči vězňů. Provádějí se stomatologické kontroly, opatření proti šíření TBC a viru HIV.⁵⁰

⁴⁷ MEZNÍK, J., *Základy penologie*, Masarykova univerzita, Brno, 1995.

⁴⁸ KALVODOVÁ, V., *Trest odnětí svobody na doživotí*, Masarykova univerzita, Brno, 1995.

⁴⁹ BAJCURA, L., *Práva vězně – Od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*, Grada Publishing, Praha, 1999, s. 105.

⁵⁰ BAJCURA, L., *tamtéž*.

VTOS pomáhají také volnočasové programy. Cílem těchto programů je, aby se odsouzení naučili, jak trávit svůj volný čas, zaměřit se na rozvoj osobnosti, udržet si fyzickou i psychickou kondici a vytvářet kulturní návyky či potřeby. Volnočasové programy se dělí na rekreativní (regenerace a obnova fyzických a psychických sil po pracovním výkonu – sledování televize, společenské hry), sportovní (míčové a pohybové hry, posilovny, stolní tenis) a na kulturní programy (kulturní vystoupení dramatických souborů, arteterapie, čtenářský klub).

Kromě volnočasových programů se odsouzení mohou zúčastnit psychoterapeutických programů (skupinová psychoterapie, sociální učení), tréninkových programů (sociální poradenství), extramurálních programů (udržování a posilování vazeb s blízkými) a náboženských programů (bohoslužby, studium Bible, osobní rozhovory s duchovními).⁵¹

Na terapeutických skupinách se hovoří o všem. Trénovaní terapeuti hovoří s odsouzenými o problémech, které je trápí jak ve věznici, tak i o těch, které měli předtím, než nastoupili do věznice. Odsouzení se na terapeutických skupinách baví o manželství, roli rodičovství, odpovědnosti, alkoholu, drogách apod.⁵²

V nástupním oddělení si odsouzený vybere resocializační program, který je nabízen z alternativně připravených programů. „*Resocializační programy představují souhrn pracovních, vzdělávacích, terapeutických a zájmových aktivit s diferenciovaným přístupem při jejich realizaci.*“⁵³

Velmi důležitá je během VTOS možnost ukončení základního či odborného vzdělání. VS nabízí střední odborné učiliště, které má svá školská vzdělávací střediska v šesti věznicích: Opava, Pardubice, Plzeň, Rýnovice, Valdice a Všehrady.

V těchto střediscích mohou vězni získat výuční list v oboru elektrikář, zedník, zahradník, kuchař apod. Odsouzení mohou také během výkonu trestu navštěvovat krátkodobé kurzy, které jsou zaměřeny na zvýšení kvalifikace či rekvalifikaci. Do krátkodobých kurzů se řadí výuka jazyků, kurzy svářečství a práce na počítači.⁵⁴

⁵¹ MEZNÍK, J., *Základy penologie*, Masarykova univerzita, Brno, 1995.

⁵² BAJCURA, L., *Práva vězně – Od vazby po propuštění z TOS*, Grada Publishing, Praha, 1999.

⁵³ ČERNÍKOVÁ, V., *Úvod do penologie*, Soc.-právní institut, spol. s r.o., MOST, Praha, 1997, s. 41.

⁵⁴ BAJCURA, L., *Práva vězně – Od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*, Grada Publishing, Praha, 1999.

1.3 Psychologické aspekty výkonu vazby a výkonu trestu

Psychické a sociální důsledky výkonu vazby

Výkon vazby je vykonáván dvěma formami, a to tradiční formou a zmírněnou formou. V pevné vazbě (tradiční výkon vazby) jsou obvinění v uzavřených celách. Na celách jsou většinou tři a mají omezený pohyb. Vycházky mají povolené pouze jednou denně na jednu hodinu. Za hlavní účel se považuje zamezování ovlivňování spolupachatelů. Z psychologického hlediska znamená tento typ vazby pro obviněného extrémně zátěžovou situaci, jelikož se v této situaci nachází poprvé. Prvoobviněný a recidivista prožívají tuto situaci každý úplně jinak. Ve volné vazbě (zmírněný režim vazby) se vyskytují cely ložnicového typu a mají zde společné sociální a kulturní zařízení. V rámci oddělení je jim povolen volný pohyb.⁵⁵

Reakce, na kterých je závislá výrazná psychická zátěž obviněného ve výkonu vazby: osobnost a její vybavenost ke zvládnání zátěžových situací, podmínky VV (ve kterých se aktuálně nachází), předchozí zkušenosti (nová nebo opakovaná situace), sociální situace před vstupem do vazby (rodinné a partnerské vztahy, pracovní a finanční problémy), aktuální sociální situace (kvalita kontaktu s advokátem, vzdálenost od místa bydliště), celkový i aktuální zdravotní stav a životní návyky (závislosti na drogách, alkoholu apod.). Kvalitu procesu vyšetřování může ovlivnit frustrace potřeb, která zároveň ovlivňuje i psychické obranné mechanismy. „*Reakce na výkon vazby jako zátěžovou situaci, v níž dochází k frustraci potřeb, můžeme odvodit od dvou základních způsobů reagování jedince na zátěžové situace, a sice z agrese a úniku.*“⁵⁶

Se zátěžovými situacemi se obvinění mohou vyrovnávat rezistentně (určení reálných cílů ve VTOS), agresivně, regresivně (krok zpět ve vývoji – donášení) a rezignací (vzdání se – deprese, sebevražedné tendence). Nejčastější reakce obviněných je heteroagrese (agrese orientovaná do okolí), autoagrese (agrese obrácená vůči sobě), únik ze zátěžové situace (fyzický a psychický únik) a vývoj psychických poruch neurotické symptomatiky (vznik selháním adaptačních mechanismů – nespavost, bolesti hlavy, úzkost, únava). Podmínky prostředí a požadavky, ve kterých se obviněný nachází, tlačí jedince do pasivní role – frustrace.⁵⁷

⁵⁵ ČERNÍKOVÁ, V., *Úvod do penologie*, Sociálně-právní institut, spol. s r. o., MOST, Praha, 1997.

⁵⁶ ČERNÍKOVÁ, V., *tamtéž*, s. 48.

⁵⁷ ČERNÍKOVÁ, V., *tamtéž*.

„Frustrace je takový typ psychické zátěže, u něhož jde o zmaření, o blokování cesty k uspokojení důležitých životních potřeb. Vzniká stav výrazného psychického napětí, zvyšuje se emotivita, rozvíjí se vztek, strach a žal. Tento stav je pro jedince nesnesitelný, prožívá ho jako nelibost.“⁵⁸

Proti zhoršování psychického stavu ve vazebních podmínkách je zapotřebí umožnit obviněnému častější kontakt s obhájcem a odstranit nadbytečnou sociální izolaci a senzorickou deprivaci.⁵⁹

Psychické a sociální důsledky výkonu trestu odnětí svobody

Odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody se musí adaptovat na vězeňské prostředí, které závisí na jeho osobnosti, podmínkách výkonu trestu a na nových požadavcích a podmínkách. Pro jedince, kteří opustili výkon vazby a nastoupili do VTOS, to může být určitá úleva. Odsouzený se musí vyrovnat se svou zátěží obnovením rovnovážného stavu mezi sebou samým a prostředím.

Odsouzení se snaží adaptovat na podmínky ve VTOS tím, že se snaží během VTOS dosáhnout svých reálných cílů. Dále také mohou zesměšňovat, zastrašovat a fyzicky napadat ostatní. Někteří se vychloubají svou dosavadní trestnou činností a hrají si tak na „velké zločince“. Naopak někdo hází vinu na někoho jiného, např. na svoji manželku či na svoji matku. Posledním typem adaptace na podmínky VTOS je únik do svého vlastního světa (drogová závislost).⁶⁰

„Jedinci, kteří přicházejí do výkonu trestu s psychopatickými rysy, zpravidla výkon trestu opouštějí jako psychopatické osobnosti se sníženými adaptačními schopnostmi v běžném životě.“⁶¹ Psychopatické osobnosti jsou zařazovány na zvláštní oddělení pod dohled psychiatrů a psychologů.

Do negativních důsledků VTOS řadíme: posílení otrlosti, lhostejnost, zpřetrhání sociálních vazeb s rodinou a přáteli, sociální stigmatizace (překážka reintegrace do společnosti), ztráta samostatnosti a schopni se rozhodovat, komplexy méněcennosti, zvyšování dluhů a homosexuální orientace.

⁵⁸ ČERNÍKOVÁ, V., *Úvod do penologie*, Soc-právní institut, spol. s r. o., MOST, Praha, 1997, s. 49.

⁵⁹ ČERNÍKOVÁ, V., *tamtéž*.

⁶⁰ ČERNÍKOVÁ, V., *Úvod do penologie*, Sociálně-právní institut, spol. s r. o., MOST, Praha, 1997

⁶¹ ČERNÍKOVÁ, V., *tamtéž*, s. 71.

„Čím delší je pobyt ve výkonu trestu odnětí svobody a čím více je narušena osobnost odsouzeného, tím delší a důkladnější by měla být příprava na jeho propuštění.“⁶²

Odsouzený ve VTOS si omlouvá trestný čin, hledá chyby mimo sebe a objevuje se u něho sociálně nezralé chování. Cítí se odvržen, odmítán společností, je nedůvěřivý a zahořklý. V mnohých případech u něho nastupuje agresivní chování. Někteří jedinci se také vyznačují specifickým problematickým chováním, kam patří sexuální a dětské zneužívání, krádeže či jízda v opilosti.⁶³ Po propuštění z výkonu trestu získává jedinec nálepku kriminálního. Důsledkem VTOS může být mnohdy rozpad rodiny či ztráta zázemí. Během výkonu trestu narůstají dluhy a horší se ekonomická situace rodiny. Protialkoholní, sexuologickou léčbu a léčbu drogové závislosti může odsouzený absolvovat už během výkonu trestu a to na protidrogových odděleních a sexuologickém oddělení, které je např. v brněnské věznici. Na jmenovaných odděleních pracují odborníci, kteří se zabývají touto problematikou. Cílem tohoto opatření je, aby odsouzený nemusel ještě po VTOS jít do léčebny a ztrácet tak další čas. Místo toho by mohl být už u rodiny a pracovat. Odsouzení se ale mohou rozhodnout i tak, že se budou léčit až po výstupu z trestu, či docházet ambulantně, pokud tak rozhodl soud.

Při výkonu trestu je potlačováno uspokojování sekundárních potřeb, a proto se zde vyskytuje riziko homosexuální stimulace. Mladiství pachatelé se cítí méněcenní a jsou tak vystaveni nepřiměřenému chování.⁶⁴

Psycholog ve věznici má sledovat situaci každého odsouzeného a zajistit mu tak poradenskou či psychoterapeutickou pomoc, která se může týkat partnerských či rodinných vztahů. *„Nejlepší šanci na reintegraci do soudobé společnosti má totiž odsouzený, který má tyto vztahy vytvořeny a zachovány po celou dobu výkonu trestu odnětí svobody.“⁶⁵*

⁶² ČERNÍKOVÁ, V., *Úvod do penologie*, Sociálně-právní institut, spol. s r. o., MOST, Praha, 1997, s. 75.

⁶³ REPORTS PRESENTED TO THE 20TH CRIMINOLOGICAL RESEARCH CONFERENCE a 1993. *Psychosocial interventions in the criminal justice system: proceedings : reports presented to the 20th Criminological Research Conference (1993)*. Strasbourg: Council of Europe Press, 1995

⁶⁴ ČERNÍKOVÁ, V., *Úvod do penologie*, Soc.-právní institut, spol. s r. o., MOST, Praha, 1997

⁶⁵ HÁLA, J., *Teorie a praxe vězeňství II. Optimalizace výkonu trestu odnětí svobody*, Jihočeská univerzita, České Budějovice, 1999, s. 96.

2 Vznik vězeňské duchovní služby, její náplň a cíl

Profesionální duchovní služba se zrodila z dobrovolné duchovní služby. Na základě vězeňské duchovenské péče (VDP) je vězeňská duchovní služba (VDS) vzniklá služba, kterou vykonávají vězeňští kaplani. V roce 1997 rozhodla ministryně spravedlnosti Vlasta Parkanová o tom, aby se zřídilo 11 tabulkových míst v rámci VS ČR pro duchovní ve věznicích. V konkrétních věznicích vykonávali vězeňskou duchovní službu vězeňští kaplani, které ale zaměstnávalo generální ředitelství vězeňské služby ČR (GS VS ČR). O čtyři roky později generální ředitelka Mgr. Kamila Meclová vytvořila vězeňskou duchovní službu tím, že zrušila Referát duchovní služby, který vznikl roku 1998. Vězeňští kaplani se stali přímými podřízenými prvních zástupců ředitelů věznic.⁶⁶

Ke vzniku duchovní služby ve věznicích (tehdy NVÚ v ČSSR – vznik na počátku r.1990) přispěla také Dohoda o duchovní službě mezi církvemi sdruženými v Ekumenické radě církví, Českou biskupskou konferencí a VS ČR v lednu 1994. Účelem Dohody o duchovní službě bylo vytvoření základních podmínek vzájemné spolupráce a pomoci mezi VS ČR a církvemi při nápravě obviněných a odsouzených ve věznicích.⁶⁷ Konkrétní podmínky VDS upravuje Nařízení č. 27/2001 o organizaci duchovní služby. Toto nařízení se zabývá působením vězeňských kaplanů. Hlavním účelem bylo samostatné působení vězeňských kaplanů ve věznicích a ulehčení práce zaměstnancům ve věznicích. GŘ VS ČR vyhlásilo roku 2007 Prováděcí protokol k Dohodě o duchovní službě⁶⁸. Díky tomuto protokolu může kaplan ve věznici předkládat návrhy na změny vnitřních předpisů VS ČR. Hlavní kaplan VS spolu s ostatními vězeňskými kaplany jsou všichni členy občanského sdružení VDP.

V šestnáctém článku v Listině základních práv a svobod má každý právo na svobodný výkon svého náboženství. Díky tomuto právu má každý obviněný a odsouzený nárok na duchovní službu.

⁶⁶ ŠINDELROVÁ, L., *Dosavadní praxe duchovní služby ve vězení*, Univerzita Karlova v Praze, ETF, Diplomová práce, Praha, 2013.

⁶⁷ ČOBANOVÁ, K., *Profesionální duchovní služba v českých věznicích*, Univerzita Karlova v Praze, FHS, Diplomová práce, Praha, 2008.

⁶⁸ Nařízení GŘ č. 58/2007

V Evropských vězeňských pravidlech se hovoří o náboženské a morální pomoci. V penitenciární praxi jde tedy o uspokojování požadavků náboženského, duchovního a morálního života.⁶⁹

*„Právo vejít ve styk s kvalifikovaným představitelem církve nesmí být nikdy odmítnuto žádnému vězni. Pokud by vězeň odmítl návštěvu představitele náboženství, je třeba respektovat jeho vůli.“*⁷⁰ Duchovní služba má za úkol plnit sociální funkci při resocializaci odsouzených.⁷¹ Náboženská svoboda je garantována v zákoně č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech. Vězeňská duchovní služba (Ecumenical Prison Chaplaincy) je sborem vězeňských kaplanů, které pověřila jejich církve. Tito kaplani z VDS jsou zaměstnanci VS ČR, zároveň členy VDP a také patří do deseti různých církví. V současné době ve 23 věznicích a vazebních věznicích působí 34 vězeňských kaplanů. Kaplani také vytvářejí a aplikují výchovné programy, které vedou ke změně klientů. Kromě této činnosti slouží také svým spoluzaměstnancům a radí ředitelům svých věznic v oblasti náboženského života.⁷²

Vězeňští kaplani by měli nad svým kázáním a různými obřady upřednostňovat především lidský zájem, tiše naslouchat a hlavně nezapřít svoji víru. Kaplan by měl mít rád lidi, zajímat se o problémy nejen svých klientů, ale také ostatních kolegů a zaměstnanců VS. Důležité je, aby jim kaplan pomohl nalézt řešení, naslouchal jim a byl s nimi v těžkých chvílích.

*„Duchovní služba je významná forma pomoci, která mimo spirituálních cílů napomáhá rovněž k lidskému rozvoji odsouzených. Služba usiluje o posílení mravního citění pachatelů, o schopnost akcentovat vinu a účinně projevovat lítost za spáchaný trestný čin. Tyto cíle duchovní služby mají velký význam pro další život a chování odsouzeného.“*⁷³

⁶⁹ JŮZL, M., *Sociálně pedagogická role církve v penitenciární praxi*, Institut mezioborových studií Brno, 2011

⁷⁰ Evropská vězeňská pravidla, Rada Evropy, Brusel, 1987. Praha: Ředitelství Sboru nápravné výchovy České republiky, SIM 1991, č.1 in Jůzl 2011, s.105

⁷¹ ŠINDELROVÁ, L., *Dosavadní praxe duchovní služby ve vězení*, Univerzita Karlova v Praze, ETF, Diplomová práce, Praha, 2013.

⁷² DUCHOVNÍ SLUŽBA VE VĚZNICÍCH ČR. *VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/duchovni-sluzba-1287/zakladni-informace/english-summary-prison-pastoral-care-6573>

⁷³ ŠINDELROVÁ, L., *tamtéž*, s. 27 in Motejl 2010, s. 88

Mezi další náplně duchovní služby patří rozvíjení spirituální dimenze člověka (problematika víry v Boha, otázky svědomí, viny, etických hodnot nebo smyslu života).⁷⁴ Stanovy VDP plynou ze zákona o VTOS a VV. Náplní duchovní služby jsou také pastorační rozhovory, ve kterých je prioritou dodržovat zpovědní tajemství. Personál VS se rovněž může pastorační služby zúčastnit.

VDS má tedy na starosti programy zacházení s odsouzenými (výcvik ze znalostí Bible, kulturně náboženské akce či jiné křesťanské programy). Duchovní služba je upravena v Nařízení generálního ředitele VS ČR.⁷⁵

Duchovní služba může naplňovat účel výkonu trestu poskytováním:

- a) bohoslužeb pro zájemce z řad odsouzených,
- b) individuálních rozhovorů, pastoračních návštěv a individuálního přístupu k náboženským úkonům,
- c) vedením studijních hodin k výkladu náboženských textů,
- d) zajišťováním duchovní a náboženské literatury a zpěvníků,
- e) pořádáním přednášek a besed, především s etickou tematikou, případně koncertů hudebních skupin/jednotlivců.⁷⁶

Ve věznici je povinnost po dohodě s pověřenými osobami poskytnout vhodné prostory a podmínky pro bohoslužby a individuální duchovní službu. Věznice má za úkol informovat odsouzené o možném využívání duchovní služby. Jestliže má odsouzený zájem o tuto službu, tak to musí věznice duchovnímu dát vědět. Kaplani ve VDS zastupují všechny církve a náboženské společnosti. V případě nesouhlasu s danou teologií či jiným pochybením může kaplan požadovanou službu odmítnout a zprostředkovat tak kontakt s duchovním příslušného vyznání, který nebude mít s danou věcí problém a vezme na sebe toto břímě. Jestliže se kaplan setká s jinými náboženstvími, než je křesťanství (islám, buddhismus, hinduismus apod.), tak se snaží vyjít vstříc jejich požadavkům.⁷⁷ Duchovní služba má za cíl poskytnout osobám ve vězení prostor pro naslouchání a převzít svoji vinu za vlastní odpovědnost.

Další činností je přinést duchovní pomoc při překonávání traumat vězňů a doprovázet jedince při jejich bolesti.

⁷⁴ ŠINDLEROVÁ, L., *tamtéž*, in Martínek 2012, s. 29

⁷⁵ NGR č. 15/2011 a dále č. 41/2008, 44/2008 – stanoví konkrétní podmínky pro poskytování duchovní služby osobám ve výkonu vazby, ve výkonu trestu odnětí svobody a osobám ve výkonu zabezpečovací detence.

⁷⁶ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 20 Duchovní a sociální služby

⁷⁷ JŮZL, M., *Sociálně pedagogická role církve v penitenciární praxi*, Institut mezioborových studií Brno, 2011

Úkolem duchovní služby kromě spirituálních cílů je usilovat o lidský rozvoj odsouzených a posílit tak jejich mravní vědomí. Hlavním cílem je to, aby jedinci ve věznici akceptovali svou vinu a dokázali tak projevit lítost za spáchaný trestný čin. Což znamená, dovést člověka k uznání vlastní viny.

V neposlední řadě má duchovní služba pomoci odsouzenému, aby začal hledat jinou životní cestu a změnil svůj dosavadní životní styl, který jej v mnoha případech dovedl ke spáchání trestného činu.⁷⁸

Kromě duchovenské činnosti či duchovní služby se používá také pojem pastorační nebo pastýřská činnost od slova pastor = pastýř.⁷⁹

Různé skupiny dobrovolníků vznikají v rámci církevních (Charita, Diakonie) i necírkevních (Nadace Klíč) organizací. Mezi aktivity dobrovolníků patří navštěvování a korespondence s vězni. Tito dobrovolníci mnoha vězňům nahrazují rodinu a pomáhají jim tak při propuštění z výkonu trestu.⁸⁰

Vězeňskou duchovní službou se také zabývá zahraniční organizace Prison Fellowship International⁸¹, která sídlí ve Washingtonu, D.C., Singapuru a Stuttgartu. Cílem této celosvětové komunity je poskytnutí soucitu, lásky rovným dílem všem vězňům skrze Pána Ježíše Krista a obnovení naděje skrze Boží vykupující milost i rodinám vězňů po celém světě. Jako největší poslání mají zmírnit utrpení vězňů, jejich rodin a obětí trestných činů. Skrze evangelium a poskytování praktické péče tak přichází uzdravení a odpuštění jak vězňů, tak i obětí. Velmi zajímavým odvětvím této organizace je sponzorství pro děti vězňů. Toto sponzorství je duchovně založeno na humanitární pomoci a obnově životů dětí vězňů. Zmíněné oddělení funguje v mnoha zemích světa, které jsou uvedeny na obrázku č. 4.

⁷⁸ ŠINDELROVÁ, L., *Dosavadní praxe duchovní služby ve vězení*, Univerzita Karlova v Praze, ETF, Diplomová práce, Praha, 2013.

⁷⁹ MAŘÁDEK, V., *Vězeňství*, Ostravská univerzita, Ostrava, 2005.

⁸⁰ BAJCURA, L., *Práva vězně – Od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*, Grada Publishing, Praha, 1999.

⁸¹ Prison Fellowship International: RESCUE CHILDREN OF PRISONERS. *Prison Fellowship International: RESCUE CHILDREN OF PRISONERS* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <https://pfi.org/>

2.1 Rozdíl mezi VDS (kaplani) a VDP (dobrovolníci)

S kaplanskou činností souvisí také Vězeňská duchovenská péče (VDP). „Členem VDP se může stát každá fyzická osoba (duchovní i laik) starší 21 let, která souhlasí s cíli sdružení, usiluje o jejich naplňování, byla dle zákonných norem vedením své církve pověřena službou ve věznicích, byla schválena výkonným výborem sdružení a platí členské příspěvky.“⁸² Dobrovolník VDP se musí účastnit nástupního kurzu, který je (nejen) pro členy VDP a sebevzdělávání (školení a kurzy v oblasti pastoračního péče ve věznicích).

VDP vznikla v roce 1994 a mohla se vyjadřovat k působení jednotlivých kazatelů a farářů. U zaměstnanců VS si Vězeňská duchovenská péče vybuodovala dobré jméno tím, že vnímala potřeby VS a vždy na ně prakticky reagovala.⁸³ „Vězeňská duchovenská péče je dobrovolným sdružením křesťanů – duchovních i laiků, kteří byli vedením svých církví pověřeni duchovenskou službou ve věznicích a vazebních věznicích VS ČR a v obdobných zařízeních, pečujících o adaptaci vězňů a propuštěných nebo se jiným vhodným způsobem podílejí na činnosti VDP v souladu s cílem a zásadami VDP a byli schváleni výkonným výborem VDP.“⁸⁴

Tuto péči respektuje mnoho církví, s kterými VDP spolupracuje. Úzké vztahy jsou především s Ekumenickou radou církví (ERC) v ČR a s Českou biskupskou konferencí (ČBK). Do registrovaných církví a náboženských společností patří k 1. červenci 2015 například tyto církve: Apoštolská církev, Bratrská jednota baptistů, Církve adventistů sedmého dne, Církev bratrská, Církev československá husitská, Církev řeckokatolická a římskokatolická, Českobratrská církev evangelická, Evangelická církev metodistická, Jednota bratrská, Křesťanské sbory, Náboženská společnost Svědkové Jehovovi a další.⁸⁵ Bližší seznam církví působících ve věznicích je zobrazen v příloze V. V České republice se téměř v každé věznici nachází vězeňská kaple. Veškeré kaple jsou znázorněny na obrázku č. 5.

⁸² ČOBANOVÁ, K., *Profesionální duchovní služba v českých věznicích*, Univerzita Karlova v Praze, FHS, Diplomová práce, Praha, 2008, s. 12

⁸³ MITÁŠ, V., *Duchovenská služba v penitenciárním prostředí*, Občanské sdružení Vězeňská duchovenská péče a Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR, Praha, 2007.

⁸⁴ JŮZL, M., *Sociálně pedagogická role církve v penitenciární praxi*, Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 107

⁸⁵ Vězeňská duchovenská péče, z.s. *Vězeňská duchovenská péče, z.s.* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.vdpcr.eu/podminky--lenstvi.html>

Navíc se kaple vyskytuje ve věznicích Bělušice, Břeclav, Horní Slavkov, Hradec Králové, Karviná, Kynšperk nad Ohří, Plzeň-Bory, Odolov, Oráčov, Ostrava, Světlá nad Sázavou, Vinařice, Všehrady, Teplice a Znojmo.

Duchovní musí mít širší a hlubší vzdělání než učitel v teologickém, psychologickém, právním a filozofickém směru. Dále by se měl zaobírat vývojem a pokrokem ve vězeňství, aby to mohl uplatnit ve své profesi. Jeho charakter vyžaduje čistou, zbožnou a klidnou povahu. Nejvíce je však potřeba pozitivní naladění, trpělivost, empatie, sebereflexe, laskavá přisrpnost a zásadovost. Zajímavé je, že každý klient ve vězení pozná, zda je kaplan přecitlivělý, odtažitý a neústupný. Kaplan musí být tedy velice opatrný ke svým klientům a zároveň na něm nesmí být znát nedůvěra.⁸⁶ Podle kaplanské služby je požadované vzdělání⁸⁷: vysokoškolské teologického směru, obecně vysokoškolské s teologickou specializací oprávněné k samostatnému vykonávání kazatelského (kněžského) působení v dané církvi. Motivací pro kaplany jsou silné vnitřní zdroje a především jeho samotná víra.

Ve Vězeňské duchovenské péči je důležité evangelium. „*Evangelium Ježíše Krista vybízí a vede křesťany k službě všem lidem, kteří jsou v jakékoli nouzi. K nim patří i vězňové, i když nesou sami odpovědnost za porušení zákonů. Vedeni milosrdenstvím sloužíme jim jako lidem obzvláště potřebným. Stojíme vedle nich jako stejní viníci před Bohem, kteří vědí o skutečnosti odpuštění skrze Pána Ježíše Krista. V této víře je vedeme k uznání vlastní viny, jejich břemeno jim pomáháme nést a přinášíme zvěst o Boží milosti a možnosti nového začátku.*“⁸⁸

⁸⁶ JÚZL, M., *Penitenciaristika a penologie*, Institut mezioborových studií Brno, 2012

⁸⁷ Vězeňská duchovenská péče, z.s. *Vězeňská duchovenská péče* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.vdpcr.eu/podminky-kaplanske-sluzby.html>

⁸⁸ HÁLA, J., *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, Vysoká škola Evropských a regionálních studií, České Budějovice, 2005, s. 59

Do činností vězeňského kaplana patří: pastorační rozhovory s obviněnými a odsouzenými na individuální bázi (po pracovní době možnost pastoračních rozhovorů i se zaměstnanci VS), účast na programech zacházení s vězni (vzdělávání, zaměstnání, kroužky, duchovní služba), zajišťování a organizace bohoslužeb, vedení skupinové či individuální výuky studia Bible, informování vězňů o náboženských akcích a způsobech poskytování duchovní péče, poskytování duchovní literatury a náboženských audio/video pomůcek, spolupráce s rodinou vězně i v rámci postpenitenciární péče a s organizacemi (neziskovými, charitativními, církevními, zdravotnickými a sociálními).⁸⁹

Pastorační pracovník v rámci duchovních setkání musí vědět, jaké problémy odsouzený má a potom se mu lépe pracuje i při následné postpenitenciární péči (existenční, společenské, rodinné a partnerské problémy). Kaplanem ve věznicích může být i žena. Kaplanka kolem sebe ve věznici vytváří pocit bezpečí, domova a rodiny.

„Ze své pozice duchovní sestry a matky se může člověku ve vězení přiblížit daleko víc než kdokoli jiný z odborného personálu a i jinak než duchovní – muži.“⁹⁰

Obrovským rizikem může být to, že si kaplanka svého klienta mužského pohlaví může nechat více přiblížit k tělu, a tím pádem se pak z toho stane osobní vztah. Proto se tedy dbá v ženské kaplanské službě na vysokou osobní vyzrálост a citovou zakotvenost.

„Ve vězení se většinou ocitnou lidé, kteří neměli či nemají s církví mnoho společného. Přesto také ti, kteří věřící jsou a jejich příbuzní dále chodí do společenství křesťanů. Pro mnohé je to někdy jen zpestření jednotvárnosti života ve výkonu trestu odnětí svobody, pro jiné je to snaha o získání pomoci či jisté výhody, v neposlední řadě jde o kontakt s někým, kdo je důvěryhodný. Snaha o pomoc ve věznici není jednoduchá, a neměla by proto být naivní. Řada vězňů dokáže velmi dojemně mluvit o svém osudu, přesto je nutné mít na paměti, že mnozí mají morální vědomí posunuto a je náročné ho měnit.“⁹¹

⁸⁹ ČOBANOVÁ, K., *Profesionální duchovní služba v českých věznicích*, Univerzita Karlova v Praze, FHS, Diplomová práce, Praha, 2008

⁹⁰ ŠINDELROVÁ, L., *Dosavadní praxe duchovní služby ve vězení*, Univerzita Karlova v Praze, ETF, Diplomová práce, Praha, 2013, s. 38

⁹¹ ŠINDELROVÁ, L., *tamtéž*, s. 48 in Opatrný (2001), s. 34

Rozdíl mezi kaplanem (VDS) a dobrovolníkem (VDP) je ten, že každá služba má svá omezení a nemůže na ni VS klást jakékoliv nároky – mimo bezpečnostních nároků. Dobrovolníci ve VDP nabízejí: setkávání nad Bibli, Biblickou výuku, výuku etiky a etikety, Biblické dějiny, zpověď, křest, rodinnou výchovu apod. Člen VDP má vyhrazené dny a hodiny pro svoji službu, která nemůže být VS vymáhána. Dobrovolník se nemůže volně pohybovat po věznici, pouze s doprovodem, na rozdíl od kaplana (VDS). Ten má i klíče od jednotlivých oddílů. Dále musí spolupracovat s dalšími specialisty ve věznici, má povolený vstup do tzv. VISu (Vězeňský informační systém, který je o vězněných osobách) a také do něj musí zapisovat svoji činnost i pohled na odsouzeného, zejména je-li mu cokoliv podezřelého a také to, co se týká jeho zdravotního stavu.

3 Diferenciačně rozdílné věznice (Pankrác, Příbram, Valdice)

Popis těchto věznic jsem si vybrala, protože jsem v těchto třech věznicích absolvovala svoji praxi. A myslím si, že mám díky této stáži co nabídnout.

Vazební věznice Praha-Pankrác

Tato vazební věznice zajišťuje výkon vazby obviněných mužů a žen. Součástí je také výkon trestu odnětí svobody mužů i žen v typu dohled, dozor a ostraha. Tato vazební věznice má kapacitu 1 202 míst při 4 m² na jednu vězněnou osobu.

Výjimečně se zde mohou nacházet i odsouzení ve zvýšené ostraze, kteří jsou hospitalizováni v místní nemocnici. Nemocnice je rozdělena na starou (interna 1 a 2) a na novou (chirurgie). Výjimkou je také soudní jednání či jiné vyšetřovací úkony. V oddělení výkonu trestu se nachází velké nástupní oddělení, kde musí vězni setrvat po dobu, která je nezbytně nutná. Jestliže je provedena prvotní diagnostika, tak jsou přemístěni a zařazeni do dalších 34 věznic v České republice.

Ve vazební věznici Pankrác se vyskytují také obviněné a odsouzené ženy (spíše mladší a z 80 % cizí státní příslušnost), mladiství od 15 let věku (u kterých selhala ústavní výchova) a osoby s cizí státní příslušností (více než 180 – Vietnamci, Ukrajinci, Rusové, Srbové, Rumuni, Poláci, Slováci apod.). Speciálním oddělením je oddělení tzv. pracovně nezařaditelní. Trvale pracovně nezařaditelní (TPN) jsou vězni s mentálním i zdravotním postižením, kteří vyžadují nepřetržitou medikaci. S těmito osobami je velice obtížné vyjít nejen v rámci společného žití na cele.

Do nemocnice se posílají vězni ze všech věznic v ČR, kteří potřebují hospitalizovat, jdou na operaci či na jiné oddělení poliklinické služby. Nemocnice s poliklinikou je výkonným zdravotnickým zařízením VS ČR. Kapacita je 111 lůžek a z toho pojišťovna hraří 103 lůžek. Během jednoho roku se zde vystřídají celkem dva tisíce vězňů a provádí se zde více než 500 operací. Ústavní péče se poskytuje vězněným pacientům, kteří mají: „*akutní a chronické stavy nemoci interního a chirurgického charakteru, sebepoškození polknutím nebo zavedením cizího tělesa a odmítání stravy*“.⁹²

⁹² NEMOCNICE S POLIKLINIKOU. *VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-pankrac-26/o-nas-1615/zakladni-informace-160/nemocnice-s-poliklinikou-6034>

Diagnostická a léčebná péče se poskytuje i na oddělení gynekologie, otorinolaryngologie, ortopedie, urologie, neurochirurgie, oční, stomatologie a na cévním oddělení.

„V rámci vazební věznice je průměrně zaměstnáno 40 % odsouzených na pracovištích hospodářské činnosti kovovýroby a tiskárny (digitální a ofsetová). Součástí zaměstnávání je také oblast vnitřních provozů. Odsouzení pracují v centrální prádelně, v prádelně nemocnice s poliklinikou, ústavní a zaměstnanecké kuchyni, úklidu, kotelně, nemocnici – sanitáři, spojích, truhlárně, dílnách, automobilních opravárnách, autoparku, odpadovém hospodářství a venkovních pracovištích, kde provádějí úklidové práce na GŘ VS ČR, Ministerstvu spravedlnosti ČR, Zotavovně Květnice, ubytovnách a dalších.“⁹³

Věznice Příbram – Bytíz

Jednu z hlavních úloh hrála těžba uranové rudy, která se nachází v okolí Příbrami. Tato věznice má smutnou historii, která je spojena s problematikou politických vězňů, kteří pracovali při těžbě uranové rudy především v 50. letech. Roku 1953 byl v regionu zřízen Trestanecký pracovní tábor Bytíz, jehož ubytovací kapacita činila až dva tisíce osob. Většina odsouzených pracovala na hlubinné těžbě v nedalekých uranových dolech. V následujících letech se začala využívat moderní technika, která pomohla k rozšíření hornické a strojírenské profese a samozřejmě k osobnímu materiálnímu zajištění (stravování, ubytování a finanční ohodnocení). Někteří odsouzení pak v 80. letech pracovali i ve stavebnictví. Za vykonávanou práci dostávali vězni plat a částečně i kapesné, které bylo vypláceno v táborových poukázkách obdobné hodnoty jako platné peníze.⁹⁴

V současné době je ve věznici oddělení s dozorem, dohledem a ostrahou. Dalšími odděleními je oddělení pro odsouzené, kteří mají poruchu osobnosti a chování, jež je způsobena užíváním psychotropních látek, ve věznici s ostrahou.

Ve věznici Příbram se kromě oddělení s odsouzenými také vyskytují další jiná oddělení se svými zaměstnanci.

⁹³ VAZEBNÍ VĚZNICE PRAHA-PANKRÁC. VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-pankrac-26/o-nas-1615/zakladni-informace-160/vazebni-veznice-praha-pankrac-5475>

⁹⁴ Věznice Příbram. VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-pribram-91/zakladni-informace-1097/historie-veznice-pribram-bytiz-5988>

Patří sem např. personální oddělení (zajišťování výběru uchazečů o přijetí do služebního nebo pracovního poměru, příprava personálního obsazení ve funkci věznice, realizace sociálního programu a zajišťování preventivní rehabilitace pro zaměstnance).

Oddělení prevence a stížností odpovídá za plnění úkolů na úseku stížností, oznámení a podezření ze spáchání trestné činnosti vězněných osob. Oddělení vězeňské stráže má za povinnost střežit věznici a i další objekty před ozbrojeným či jiným napadením. V této věznici se také vyskytuje služební kynologie, která se snaží zvýšit bezpečnost eskort a služební psi jsou zařazeni do strážních a zásahových hlídek. Jelikož se v příbramské věznici nachází i oddělení pro narkomany, tak jsou služební psi vycvičeni i na vyhledávání návykových látek ve věznici.

Oddělení výkonu trestu stanovuje individuální programy zacházení, které se zaměřují zpravidla na přehodnocení dosavadního životního stylu směrem k prosociálnímu chování a jednání. S jednotlivými specifickými kategoriemi odsouzených se zachází diferencovaně. Cílem je zaměřit se na reedukační péči, která směřuje na vzdělávací činnost a speciálně výchovnou činnost. Do specializovaných projektů a způsobů zacházení patří: terapeutická a bezdrogová zóna, poradna drogové prevence, substituční léčba závislosti na opiátových drogách, odsouzení cizinci a Projekt 3 Z (zastav – zamysli – změň se). Dalšími odděleními jsou např. oddělení ekonomické, oddělení zaměstnávání vězněných osob, správní oddělení, oddělení informatiky, zdravotnické středisko (zdravotnické služby, hygienická a protiepidemická opatření, 2 praktičtí lékaři, stomatolog, externisté – psychiatr a plicní lékař) a oddělení logistiky.

Věznice Valdice

Věznice ve Valdicích se nachází v objektu dřívějšího kartuziánského kláštera nedaleko Jičína. „*Ústav byl určen k výkonu trestu žaláře a těžkého žaláře pro odsouzené muže z Čech, Moravy, Slezska, Rakous, Solnohradska a Tyrolska s uloženým trestem nad 10 let.*“⁹⁵ Ve Valdicích je věznice jak s ostrahou, tak i se zvýšenou ostrahou. Vyskytují se zde jak odsouzení muži, kteří mají delší tresty, tak i recidivisté a jinak nebezpeční vězni. V této věznici se nachází zatím celkem 22 doživotně odsouzených a další odsouzení, u kterých je potřeba zvýšená detence. Kapacita věznice je 1095 míst v pěti odděleních.

⁹⁵ SYNEK, J., *Náboženský život v československých věznicích v období komunistického režimu*, Univerzita Karlova v Praze, FF, Rigorózní práce, Praha, 2012, s. 69

Je zde zřízeno nástupní, výstupní a krizové oddělení, specializované oddělení pro odsouzené s poruchou osobnosti a chování, která je způsobena požíváním psychotropních látek. Součástí je také ošetrovna, kde se provádí zdravotní péče. „*Oblast vzdělávací probíhá zejména v rámci Školského vzdělávacího střediska, kde si odsouzení mohou doplnit základní vzdělání nebo získat výuční list ve tříletém učebním oboru Obrábění kovů. Organizovány jsou dále různé vzdělávací kurzy například jazykové, svářečské nebo malíř, natěrač a knihař. Odsouzení jsou zaměstnáváni jednak ve vnitřních provozech věznice (ústavní kuchyně, prádelna, zámečnická dílna, truhlárna, atd.), u podnikatelských subjektů i v provozovně střediska hospodářské činnosti.*“⁹⁶

Z církví a náboženských společností zde působí Církev adventistů sedmého dne, Církev československá husitská, Církev římskokatolická, Náboženská společnost Svědkové Jehovovi a Pravoslavná církev v českých zemích.

Program zacházení každého vězně je odlišný. Patří sem sebeobslužné činnosti (praní, sušení a žehlení prádla), sociálně právní poradenství (besedy se sociálními kurátory, psaní životopisu), psychosociální poradenství (samostatný způsob života po skončení VT), extramurální aktivity (podpora na úřadech, při nákupu, návštěvě kulturních a sportovních akcích), zájmová činnost (akvaristický a šachový kroužek, cizí jazyky, sporty a kroužek šipek), pracovní činnost (forma pracovního zařazení) a vzdělávací činnost (kurzy kynologie, historie a zeměpisu, moderních technologií, kurzy pro cizí státní příslušníky).

Ve věznici je také zřízena Poradna drogové prevence, která poskytuje odbornou péči zejména vězněným uživatelům drog a osobám drogou ohrožených. Hlavním cílem je zajistit kontaktní a poradenské služby, plnit úkoly v oblasti prevence zneužívání drog a zprostředkovávat kontakt s odbornými pracovišti ostatních věznic či s mimovězeňskými poskytovateli drogových služeb.

⁹⁶ ZÁKLADNÍ INFORMACE: Věznice Valdice. *VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-valdice-95/zakladni-informace-152>

4 Příběhy odsouzených

Do této kapitoly jsem zařadila tři nejzajímavější příběhy z knihy Světlo svítí ve tmě, které jsou svědectvími a poukazují na to, že i obvinění či odsouzení dokážou i v těch nejdrsnějších a nejkrutějších podmínkách a chvílích uvěřit v Pána Ježíše Krista a přijmout ho do svého srdce. Tuto kapitolu jsem zařadila do teoretické části, jelikož jsem kazuistiky sama od vězňů nesepisovala.

„Tehdy řekne král těm po pravici: ‚Pojďte, požehnaní mého Otce, ujměte se království, které je vám připraveno od založení světa. Neboť jsem hladověl, a dali jste mi jíst, žíznil jsem, a dali jste mi pít, byl jsem na cestách, a ujali jste se mne, byl jsem nahý, a oblékli jste mě, byl jsem nemocen, a navštívili jste mě, byl jsem ve vězení, a přišli jste za mnou.‘“⁹⁷

Příběh Miroslava

Miroslav měl krušné dětství. Otec mu zemřel velmi mladý, ještě dříve, než se Miroslav narodil. Do sedmi let ho vychovávala jeho babička, protože ho matka dala do kojeneckého ústavu. Potom si ho vzala do péče vlastní matka, která už měla svého přítele a mladší dceru. Mirkovo dětství bylo plné smutku a beznaděje. Měl nízké sebevědomí a s nevlastním otcem si vůbec nerozuměl, zatímco jeho sestra vyrůstala jako princezna. Ve dvanácti letech začal Mírek krást matce peníze a prodávat její oblečení. Po dvou letech začal chlapec chodit za školu a s kamarády kradl a kupoval alkohol. Jeho život šel do záhuby. Kradl na alkohol a automaty. Po vyšetřování, soudech a vězení začal odvážet kradená auta do zahraničí. Na své děti neplatil alimenty, tudíž ho opět zavřeli.

Ve věznici se přihlásil do modlitebního kroužku kaplana. V dětství byl pokřtěn a vždy od své babičky slýchal o Pánu Bohu, ale jinak o něm nepřemýšlel. Kaplan mu půjčil Bibli a Miroslav ji vždy tajně studoval po nocích, aby se mu ostatní spoluvězni neposmívali. Po nějaké době mu dal Pán Bůh sílu a Miroslav se už nebál číst Bibli před ostatními a jeho srdce se pomalu plnilo láskou a jeho víra začínala růst. Po půl roce se za svoji víru už nestyděl a kdokoli se ho na to zeptal, tak mu řekl, že věří v Pána Boha. Každý den začal Miroslav cítit Boží lásku, radost a pokoj na duši. Jeho víra rostla a on cítil, jak ho Pán Bůh mění a stará se o něho.

⁹⁷ CHLEBEK, A., *Bible*, Česká biblická společnost, Oddělení mládeže ČSU CASD, 2009, s. 982

Přestože odsouzený Miroslav je ve vězení již potřetí, tak se nevzdává a svoji víru komentuje slovy: „*Věřím Bohu, že má pro mne světlo, které mne povede, cestu, která bude patřit jenom Bohu a Ježíši Kristu; a že mne nikdy nenechá padnout, ale povede mne pevnou rukou Boží a já už nikdy nemusím jít do vězení. Proto ta jistota, že sedím naposled. Věřím, že Bůh se bude o mne starat a pomáhat mi, jak to dělá dosud.*“⁹⁸

Příběh Davida

Ve 35 letech si David uvědomil, že většinu svého života promarnil alkoholem, drogami a pácháním trestné činnosti. Dokonce se neúspěšně pokusil o sebevraždu. Poté byl umístěn na oddělení pro sexuální devianty. Jednoho dne přišel na oddělení odsouzený Petr, který byl hluboce věřící. David si s Petrem postupem času k sobě našli sympatie a dosud nepoznané teplo radosti, štěstí a bratrské lásky. Byli sobě upřímnými a věrnými kamarády. Petr slíbil Davidovi, že udělá pro něho vše, aby už nemusel nikdy do vězení a mohl žít spokojený život. Od té chvíle se spolu modlili, studovali Bibli, zpívali a povídali si o všem možném. Každý z nich začal studovat sám za sebe Emauzské korespondenční kurzy, které se jsou biblickým vzděláváním pro všechny, kteří se snaží nalézt Boha. Po půl roce od příchodu Petra se David nechal pokřtít. Po roce byl jeho věrný kamarád podmíněčně propuštěn a David si tak uvědomil, jak to s ním měl Petr velice těžké. David byl z toho zdrcený a uvědomoval si, co pro něho všechno jeho věrný přítel znamenal, kolik mu toho předal a že ho naučil té nejkrásnější Boží lásce. Celý měsíc byl ve vážném psychickém stavu, ale Petr mu každý všední den posílal dopisy a podporoval ho. Pomohl mu tak překonat jeho nejhorší období v době jejich odloučení. Oba to brali jako životní zkoušku jejich věrného přátelství. David byl vděčný Bohu, kolik pro něho udělal a že mu dal do své cesty nejvěrnějšího přítele Petra.

⁹⁸ BUDINA, M. a kol., *Světlo svítí ve tmě – Svědectví o obrácení vězňů*, Křesťanský sbor Ostrava-Kunčičky, 2013, s. 36

Příběh Aleše

Aleš pracoval jako vedoucí na stavbě u jedné mezinárodní stavební firmy. Také podnikal ve stavebnictví a vlastnil hotel v Jeseníkách. Byl tedy velmi úspěšný a mohl tak plně zabezpečovat svoji rodinu. Ženatý byl 20 let a manželství měl krásné.

Po pár letech začal mít problémy v práci, stres, časté služební cesty a hádky s manželkou. Rodinné teplo domova se začínalo rozpadat a Aleš začal pít hodně alkoholu a kávy. V noci zajišťoval chod firmy a měl čím dál častější služební cesty. Jedné noci na dálnici ve vysoké rychlosti havaroval. Na operačním sále prožil něco neuvěřitelného. *„Najednou jsem viděl ze stropu vcházet bytost v zářícím rouchu, se zářícími vlasy a milou tváří, která mne oslovila jménem a pokývala hlavou. Dívala se upřímně na mne a já jsem cítil příliv lásky a míru, jak mi proniká osobou a myslí. Bylo mi v té chvíli velmi dobře! Ta bytost se na mne velmi mile usmála a řekla: „Ještě nepřišel tvůj čas. Ještě nemůžeš odejít. Důvěřuj mi, a já ti pomohu a ukážu ti cestu tvého života.“ Otočila se a odcházela za světlem pryč ode mne. Já se pak probudil na pokoji v nemocnici.“⁹⁹*

Po pěti týdnech se Aleš probudil. Při pobytu v nemocnici začal číst Bibli a hledal odpovědi na své otázky. Během dalších pár let se nechal rozvést, zemřela mu maminka, ukončil podnikání a byl odsouzen za úvěrový podvod, se kterým ale neměl nic společného. Soud mu stanovil trest odnětí svobody na pět let. Odpovědi na své otázky ale stále Aleš nenacházel a vše dával za vinu Bohu. Po nějaké době však narazil na správné věřící lidi, kteří mu dokázali zodpovědět všechny jeho otázky, a Aleš tak uvěřil v Ježíše Krista. Od té doby začal o sobě a o svém životě přemýšlet v úplně jiných dimenzích. Zjistil, že i když byl ženatý a měl úspěšnou firmu, tak žil prázdný a neúplný život. Ve věznicí navštěvoval kurzy s duchovními a jeho život se tak skrze Ježíše Krista od základů změnil. Nakonec byl Aleš rád a Bohu vděčný, že se do vězení dostal, protože si zde mohl uvědomit, jaký krásný a plný život naděje ho čeká.

⁹⁹ BUDINA, M. a kol., *Světlo svítí ve tmě – Svědectví o obrácení vězňů*, Křesťanský sbor Ostrava-Kunčičky, 2013, s. 51

5 Cíl výzkumu

Cílem výzkumného šetření bylo nalézt odpovědi na vytyčené otázky.

1. Zjistit retrospektivní vnímání kaplanské činnosti k vězeňské klientele.
2. V čem vidí kaplani přínos své práce.
3. Zjistit a popsat profesní cestu kaplanů.
4. Co pomáhá kaplanům zvládat jejich práci.
5. Jakou motivaci mají kaplani k naplňování této služby.

Pracovní předpoklady

A) Předpoklad, který se vztahuje k otázce č. 2.:

Předpokládám, že kaplani, budou mít satisfakci z toho, že obvinění a odsouzení dojdou k uznání své vlastní viny.

B) Předpoklad, který se vztahuje k otázce č 3.:

Domnívám se, že se kaplani k vězeňské praxi nedostali rovnou a mají za sebou několik profesních zkušeností, které je k tomu přivedly.

C) Předpoklad, který se vztahuje k otázce č 4.:

Předpokládám, že kaplani v této profesi jsou specificky odolní a pomáhá jim rozhodnutí tuto práci vykonávat.

D) Předpoklad, který se vztahuje k otázce č. 5.:

Kaplani jsou motivováni pomáhat druhým lidem.

5.1 Metody výzkumu

Pro získání dat v kvalitativním výzkumu jsem použila polostrukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami formou dotazníku. Administrace byla přes e-mail. Sběr dat se uskutečnil pomocí metody sněhové koule – snowball.

Průběh šetření probíhal tak, že mi známý kaplan dal e-mailové kontakty na duchovní ve věznicích. Výběr respondentů byl tedy záměrný už z toho důvodu, že jsem oslovila i duchovní z věznic, ve kterých jsem měla svoji praxi. Kontaktovala jsem je a zeptala se jich, zda by byli ochotni mi dotazník vyplnit a sejít se se mnou osobně. Všichni byli časově vytížení a mohl se se mnou osobně sejít pouze jeden respondent. Dva kaplani mi odmítli vyplnit můj dotazník, ale doporučili mi jiné kaplany. Celkem mám tedy odpovědi od osmi kaplanů, z toho od tří žen a pěti mužů. Na závěr jsem také udělala expertní rozhovor s bývalou předsedkyní Vězeňské duchovenské péče (VDP).

Distribuce šetření probíhala od listopadu 2016 do února 2017. Mnoho kaplanů se zajímalo, proč jsem si vybrala zrovna toto téma, z jaké jsem církve, jakou poslouchám hudbu a kam se chci dále profilovat nejen v oblasti profesní a vzdělávací. Nakonec mi všichni respondenti popřáli mnoho úspěchů při této práci i v osobním životě, což mě velice potěšilo. Charakteristika respondentů je popsána v následující tabulce.

Jméno	Pohlaví	Věk	Příslušnost k denominaci ¹⁰⁰	Věznice	Délka služby
D	Ž	37	CČSH	Teplice	10
J	M	41	CASD	Valdice	5
B	M	49	KSB	Plzeň – Bory	11
A	M	49	CASD	Světlá n.Sázavou	11,5
S	Ž	52	ČCE	Praha – Pankrác	11
P	M	55	CASD	Valdice	5
D	M	57	ČCE	Praha – Ruzyně	14
R	Ž	63	CASD	ex předsedkyně VDP	25

¹⁰⁰ CČSH – Církev československá husitská, CASD – Církev adventistů sedmého dne, KSB – Křesťanské sbory, ČCE – Českobratrská církev evangelická

Nejvyšší dosažené vzdělání kaplanů – teologické vzdělání a ordinace (měl by být vysvěcený). Také musí absolvovat tzv. nástupní kurz, ze kterého musí složit zkoušky (znalostní a psychologické).

Po získání odpovědí od všech respondentů jsem udělala ještě expertní rozhovor s bývalou předsedkyní VDP. Přestože předmětem výzkumu byla činnost vězeňských kaplanů, považovala jsem za nezbytné tento rozhovor uskutečnit. Jsem ráda, že mi pomohl poskytnout více informací k interpretaci mých výsledků. S respondentkou jsem se telefonicky domluvila, kdy a kde expertní rozhovor provedu. Sešla jsem se s ní 29. 3. 2017 u ní doma. Bývalá předsedkyně VDP byla velmi vstřícná, otevřená a milá. Rozhovor probíhal v přátelské a neformální atmosféře. Respondentce byl dán značný prostor pro představení a rozvinutí témat, která považovala za podstatná. Díky tomuto rozhovoru jsem se dozvěděla více o jejích osobních zkušenostech a motivacích. Velice mě těší, že jsem získala velmi užitečné a zajímavé informace. Na všechny otázky tak odpovídala spontánně a věcně bez jakékoli tendence odpovědi se vyhnout. Délka rozhovoru trvala cca dvě a půl hodiny.

5.2 Výsledky výzkumu

Dotazník, na který kaplani odpovídali, je uveden v příloze VI. Výsledné shrnutí odpovědí je popsáno v následujících dvanácti tezích z dotazníku.

Výsledky expertního rozhovoru

Respondentka má jako věřící člověk sekulární společnosti co nabídnout. Všichni kaplani se totiž neuzavírají do ghetta své církve. Z pohledu sociální práce slouží potřebným lidem a jsou nablízku člověku, který je v nouzi. Také mu pomáhají v hodnotové orientaci pro jeho selhání vůči společnosti. V ČR neexistují tzv. humanisté. V Holandsku, kde je nejvyspělejší vězeňský systém, se nachází skupina humanistických pracovníků. V ČR tuto jejich službu zastupují duchovní, kteří se kontaktují i s nevěřícími lidmi (je jim nablízku pouze jako humanista). Respondentka také zmiňuje, že vězni se velmi zajímají o spirituální oblast. Někteří vězni mají totiž i touhu vystudovat teologii či studovat hebrejštinu nebo řečtinu. Kaplanka je toho názoru, že pracovat se může s člověkem teprve tehdy, až uzná svoji vlastní vinu. Její práci komplikuje to, že někteří klienti nedokážou respektovat jasně stanovené hranice. Na druhou stranu má v této pomáhající profesi obrovskou radost z toho, že může pomoci bližním v jejich různých životních situacích.

1) Cesta k vězeňské duchovenské službě

Mnoho kaplanů začínalo jako dobrovolníci ve Vězeňské duchovenské péči a následně se rozhodli pro samotnou duchovní službu. Jeden kaplan dokonce uvádí, že pracoval v armádě, kde to nedopadlo, a tak se stal vězeňským kaplanem. Na druhou stranu se někteří kaplani setkali se samotným vězením během sociální práce např. v Naději, kde pomáhali osobám bez přístřeší, a sociální službu tak vyměnili za duchovenskou. Některé kaplany naopak oslovil na vysoké škole předmět s duchovní službou ve věznicích, a tak se rozhodli prakticky to vyzkoušet a potom se stali samotnými kaplany ve věznicích.

Nejzajímavější cestu však měla kaplanka, která se dostala k této službě jako administrativní zaměstnankyně Českého sdružení Církve adventistů sedmého dne. Byla vyslána na FMV (Federální ministerství vnitra), které pořádalo čtrnáctidenní seminář pro zájemce o duchovní službu v tehdejších NVÚ (Nápravně výchovných ústavech). Tento seminář končil závěrečnou zkouškou, po jejímž absolvování také obdržela certifikát, který jí umožňoval vstup do všech NVÚ v bývalé ČSSR. Seminář byl svým obsahem natolik zajímavý, že se o tuto službu a vůbec penologii, jako vědní obor, začala osobně a podrobněji zajímat.

2) Délka služby

Působení ve vězeňské službě se vyskytuje v rozmezí pěti až čtrnácti let. Před touto službou působili kaplani většinou až deset let jako dobrovolníci. Jeden uvádí, že pět let působil dokonce jako vězeňský vychovatel.

3) Reakce obviněných/odsouzených na nabídku služby

Dva z osmi respondentů uvádějí, že většina odsouzených nabídku této služby nevyužívá, a proto kaplani pracují pouze s těmi, kteří mají opravdu vážný zájem. Z celkového počtu odsouzených a obviněných, kteří se rozhodnou na nabídku zareagovat a požádají o první rozhovor, jich cca 40 % žádá opakovaně. Ostatní kaplani se shodují v tom, že vězni o duchovní službu mají veliký zájem, ale jedná se o ty, kteří již kaplany třeba v minulosti navštěvovali a mají s nimi dobrou zkušenost. V rámci této služby se tak konají individuální rozhovory nebo skupinová setkání. Jelikož je duchovní služba svobodnou volbou každého vězněného, tak tuto službu či kontakty s ní spojené vnímá dokonce jako náhradní rodinu, jindy zase jako jedinou možnou cestu k životní změně. Ve většině případů ji vězni využívají po celou dobu ve VV či VT. Stejně tak ji vyžadují i poté, co jsou eskortováni do jiné věznice. Pokud tomu tak je, pak VS na tuto žádost odsouzených reaguje pozitivně a při přerázení do jiné věznice tuto žádost akceptuje.

4) Motivace u vězňů při využití této služby

Vězni hledají někoho, kdo by je vyslechl, povzbudil, politoval, pochválil, chtějí se dozvědět něco o křesťanství, zajímají se o Bibli, přemýšlejí o křtu, stojí o pravidelná setkávání. Jsou motivováni k pozitivním životním změnám. Snaží se doplnit si vzdělání, získat nové poznatky, promluvit si s někým inteligentním a vzdělaným. Stejně tak se může jednat o kontaktování se s duchovním, který je danému sympatický. Na druhou stranu ale bývá zájem také „účelový“ – snaha dostat se z cely, z pravidelného všedního života, mít nějakou „jinou zábavu“, rozptýlit se, potkat jiného vězně (kontakt by s ním jinak nebyl možný), něco někomu vzkázat, „zabít“ čas, získat pochvalu.

5) Přínos služby pro vězně

Kaplaní chtějí být s člověkem, kterému mohou zprostředkovat kontakt s Bohem nebo nějakou jinou službu. Neusilují především o přínos, ale pro mnohé vězně duchovní služba přínosem je. Většina vězňů se setká poprvé v životě s křesťanstvím, s křesťanskými a duchovními hodnotami, hlubším pohledem na život. Duchovní se tedy snaží lidem zprostředkovat poselství Bible, naznačit zájem o člověka, dát novou inspiraci k přístupu k druhým lidem, modlit se a zpívat s nimi.

Prioritou kaplanů je naprostá klientova důvěra ve zpovědní tajemství a personální komunikaci: oslovování jménem – pane XY, upřímný zájem o klientovo rozpoložení a prožívání VTOS. U osob ve VTOS jde kaplanům především o to, aby tato osoba přijala trest jako zákonné právo a pomalu došla k faktu týkajícího se uznání vlastní viny za trestný čin. Cesta k tomuto poznání je dlouhá a velice složitá, ale je podstatná. Další snahou je, aby odsouzený neztratil kontakt s rodinou a ona s ním. Kontakt s rodinou je pro psychické zdraví odsouzeného velice důležitý. Kaplaní se především snaží o pokání či nápravu (narovnání) vězňů, naladění se na potřeby klienta a na to, co on sám potřebuje řešit či o čem chce mluvit. Pokud je to možné, tak se snaží nastavovat zrcadlo.

6) Přínos kaplanů

Duchovním ve věznicích přináší tato služba někdy únavu, ale obvykle pocit smysluplně prožitého dne. Dále radost a povzbuzení, zejména tehdy, když se daří, poznání mnohých lidí a také sama sebe. Pocit, že dělají něco prospěšného, dobrého a mohou lidem pomoci. Uspokojení z toho, že mají dar vnášet lásku a respekt tam, kde není. Hlubší porozumění klíčovým motivům a kontextům zločinu či porozumění životním hodnotám.

Jakmile duchovní vidí tento pokrok, dává mu to zpětnou vazbu v tom smyslu, že tato služba má ve vězeňském systému své místo a své opodstatnění. Nakonec kaplanům přináší tato služba uvědomění si toho, že víra se nedá ani předat, ani vnutit, i když se to mnohdy jeví jako správné řešení všech problémů. Víru musí chtít najít každý sám za sebe, někdy to musí být i usilovné hledání. Někdy kaplani nacházejí u svých klientů i kousek dobra, zdravého myšlení a snahu polepšit se, i když třeba jen o kousek. A také mají snahu hledat tu správnou cestu, i když mnohdy opět sklouznou zpátky. V tom hledání se je snaží podpořit.

7) Pocity kaplanů v jejich službě

Kaplani se v této službě cítí obvykle uvolněně, pohodlně, bezpečně, smysluplně a dobře, občas unaveně či frustrovaně (ve styku se systémem a ostatními zaměstnanci). Někdy ale naprosto bezmocně, kdy člověk neví, jak se k tomuto životnímu příběhu postavit. Jeden kaplan dokonce organizuje koncerty a pořádá kulturní akce ve věznici, což je pro něho velice povzbudivým a pestrým odreagováním. Pokud je ředitel věznice přesvědčený o potřebě této služby, vnímají ji tak většinou i další zaměstnanci a podle toho na duchovního reagují. Pakliže je duchovní vnímán jako součást péče o člověka, má důvod se v této službě cítit dobře. Občas se vyskytnou i opačné případy, kdy je pro duchovního tato služba více než složitá a ne moc příjemná. Někdy také přichází i smutek a zklamání nad tím, že výsledek neodpovídá vynaloženému úsilí, což se vyskytuje u mnohých pomáhajících profesí.

8) Užitečnost služby pro vězně a personál

Duchovní, personál i další odborníci VS ČR vč. nadnárodních organizací vnímají tuto službu jako velmi smysluplnou a užitečnou. Někteří spoluzaměstnanci se s kaplany rádi setkávají a jsou si vědomi toho, že duchovní vězně doprovází v jejich náročných životních situacích. Naopak někteří kaplani vnímají svůj přínos spíše v oblasti momentální úlevy či pomoci zvládnout stres z uvěznění než z dlouhodobého hlediska. I když je tato služba užitečná a má své nezastupitelné místo, tak jsou výsledky těžko měřitelné a viditelné. Mnohdy se duchovní setkávají s vděčností rodičů, kteří se svých synů coby vrahů nezřekli, apod. Personál tedy brzy pochopil, že jsou kaplani i jejich kolegy – vychovateli, psychology či samotnými pedagogy. Velký přínos kaplanské služby si uvědomuje i vedení věznice. Personál mnohdy cítí potřebu duchovní služby i pro sebe. Ať už jsou to soukromé rozhovory, kdy tématem je jejich osobní život, pracovní problémy, či rady do života.

9) Postupy kaplanů při hrubě účelovém jednání vězňů

Do vysloveně účelového jednání se řadí manipulace, citové vydírání, lež či jiné ostudné zneužívání důvěry duchovního. Také např. to, když jde některým vězňům jen o nějaké výhody, chtějí získat např. pochvalu, dobré hodnocení, dostat se ven... Požadavky, které vězni na kaplany mají a které překračují rozsah jejich služby, duchovní odmítají. Vězni z kontaktu s kaplany nemají žádné výhody kromě kvalitněji stráveného času, což považují za žádoucí, i když nemají zájem přímo o bohoslužbu, studium Bible či modlitbu.

Někteří kaplani se s hrubě účelovým jednáním vězňů ještě ve své službě nesetkali nebo setkávají opravdu velmi málo. Spíše uvádějí, že jde o snahu vězňů získat kaplana na jejich stranu. Ti, kteří se s hrubě účelovým jednáním setkávají, využívají konzultace s ostatními kaplany nebo si pro jejich vlastní psychohygienu chodí za svými známými. Vždy je dobré, aby společenství, které se s duchovním schází, mělo jasně daná pravidla chování právě od něj, s tím, že pokud budou porušena, bude účast při této službě ukončena. Má to význam a smysl a je to tak správné a výchovné.

10) Asertivita v kaplanské službě

Asertivita je velmi důležitá, je nápomocnou dovedností, má své hranice a je jednou z nejdůležitějších vlastností duchovního. Kaplani jsou vystaveni riziku manipulace a riziku, že vězni by chtěli zaujmout „důležité“ místo např. ve skupině či si vynucovat nějaké nadstandardní služby. Rozhodně zásadní je ve vztahu k vězňům umět jednoznačně, ale laskavě odmítat požadované služby, které jsou za hranicí toho, co kaplanská služba může poskytovat. Ve vztahu k ostatním zaměstnancům a vedení je třeba vymezit pravidla (psaná i nepsaná) a důstojnost kaplanské služby. Kaplan se totiž musí umět vyhranit proti vězeňské klientele. Musí být dobře „čitelný“ a vězni musejí vědět, že je to on, kdo je o krok dopředu a dává pravidla „hry“. Mnozí kaplani neabsolvovali žádný metodický trénink asertivního chování či krizové intervence. Učí je tak jejich samotná praxe a profesní dovednost, popřípadě odborná křesťanská psychologická literatura.

11) Pracovní únava, vyčerpání a syndrom vyhoření v kaplanské službě

Pracovní únava se u mnohých kaplanů „ohlašuje“ zpravidla zvýšenou nervozitou, podrážděností a tím, že kaplan může postupně ztrácet motivaci k této službě nebo se přestane o své klienty zajímat. Duchovní si však připouštějí, že je jejich profese může nejen pozitivně formovat, ale i deformovat!

Například partner a děti jim občas připomenou, že je jejich práce pohlcuje a kazí (nedávají jim dostatečné množství pozornosti a lásky, reagují ostřeji než dříve atd). Jeden kaplan dokonce uvádí, že pracovní únava se dostavuje ve chvíli, kdy začíná vykonávat službu mechanicky. Kdy se už přestává modlit a dělá věci proto, že je dělá. Duchovní si musí uvědomit, že člověk musí být vždy napřed a předejít tak nepříjemných situacím. Toto je samo o sobě velice zátěžové. Jindy může jít doslova o život, kdy dotyčný odsouzený nemá co ztratit a může duchovního použít jako rukojmí. To se jedná o doživotně odsouzené. Příběhy, které člověk slyší, jsou vždy velice stresující. Proto je tato služba více než náročná na psychickou, ale i fyzickou stránku duchovního.

Syndromu vyhoření se duchovní snaží předcházet hospodařením se svými silami tak, že pravidelně střídají různé činnosti, mluví s mnoha lidmi, kolegy, přáteli v rodině i v církvi nebo navštěvují různé přednášky či mají vlastní kázání na svých farnostech. Příjemnou změnou pro kaplany jsou i rodičovské povinnosti a to, že po odchodu z práce nechávají věznicí věznicí.

12) Pomoc při pracovní únavě či vyčerpání z kaplanské služby

Mnoho kaplanů uvádí, že jednoznačnou výhodou je zkrácený úvazek a různorodost práce (civilní zaměstnání, dobrovolnická služba, rodina a děti). Také jim pomáhá podpora jejich modliteben, bohoslužby se studiem teologie a psychologie. Zejména je to podpora těch nejbližších kolem a víra v Boha. Samozřejmě bez víry a samotné Boží pomoci by možná tuto službu již nedělali a snad by ani nezačali. Pro většinu kaplanů je víra a Ježíš Kristus to, co je drží nad vodou ve zlých i dobrých časech. Prioritní při vyčerpanosti je čas s rodinou a se společenstvím církve. Zde mají duchovní důvěrné přátelské vztahy, modlitební i praktickou podporu, včetně určité „supervize“. Ta probíhá přirozeně i např. v rámci kaplanských porad a jiných příležitostí, když jsou jako kolegové pospolu. Někdo dokonce relaxuje zejména prostřednictvím „múz“ (poslech hudby, návštěva koncertů, sledování videofilmů). Neuškodí ani dopřání si (modlitebních) procházek. Ze sportů např. horské kolo či v zimě běžky, s rodinou pak příležitostné výlety, turistika a letní dovolená u vody.

5.3 *Shrnutí výzkumu*

Pro mne bylo velikým překvapením, že díky expertnímu rozhovoru s bývalou předsedkyní VDP jsem si mohla rozšířit své cíle tohoto výzkumu. Z odpovědí kaplanů jasně plyne, že je důležitá důvěra a opravdový zájem vězňených o duchovní službu. Každý obviněný či odsouzený má svoji osobní cestu, jak se dostal k víře. S vírou se mohl setkat už v dětství, ale pokud tomu nevěnoval příliš velkou pozornost, zapomněl na Pána Boha. Nicméně díky kaplanské činnosti ve věznicích můžeme vidět, že i vrazi se chtějí setkat s duchovním. Kaplan z jedné věznice uvádí ve svém článku¹⁰¹, že nejdůležitější je, dovést člověka k uznání vlastní viny. Úkolem kaplanů není poplácání po rameni a věta „To bude dobré“. Dobré to bude až v tom okamžiku, kdy člověk sám sobě přizná, že udělal špatnou věc a že z toho musí vyvodit určité důsledky.

Samotný výzkum přináší ve výpovědích vězeňských kaplanů shodnosti i odlišnosti. Z výsledků lze usoudit, že duchovní by měl mít k jednotlivým odsouzeným rozdílné přístupy, protože záleží na jejich momentálním psychickém rozpoložení, jejich cílech po opuštění věznice apod. Každý kaplan má i rozdílné vedení biblických hodin, kde se stýká s celou duchovní skupinkou či jen se samotnými jednotlivci. Všichni duchovní se shodují ve vnímání smyslu, cílů, vizí a budoucnosti vězeňské duchovní služby. Podle mého názoru z výzkumu plyne, že obviněný či odsouzený se cítí být motivován dosáhnout ve věznici nějaké kvalitativní změny. Kaplani si jsou jisti užitečností své služby i přesto, že je kaplanská služba velmi náročná a někteří se po určité době mohou cítit vyhořelými. Díky výzkumu jsem si mohla uvědomit, že duchovní oblast je jediným momentem, který vězně formuje a určitým způsobem někam směřuje. Je nezastupitelnou rolí v obecné péči o člověka – o doplnění jeho potřeb. Odsouzení tuto službu nejenom žádají, ale také ji tak cítí. Přínos kaplanů vidím v cílené změně hodnotového systému. Přínos je jak v etice, tak i v etiketě. Každý kaplan zvládá tuto službu jinak. Samozřejmě to vždy záleží na osobnosti člověka. Hraje v tom roli i církevní zařazení. Pro většinu církví je samozřejmostí postarat se nejen o duchovní rovinu člověka, ale projevuje se tam i celkový zájem o člověka (jeho lidství, rodina a směr).

¹⁰¹JEŽEK, Petr. *Sloužit ve vězení? Boží výzva...*, in MLADÁ FRONTA DNES, pondělí 4. 1. 2016, Plzeňský kraj, str.15.

Předpoklad A – Daný předpoklad se z veliké části potvrdil. Nasvědčuje tomu usilování u obviněných a odsouzených o přijetí své viny za vlastní trestné činy. I když se tento fakt nemusí dít často, tak je doložen pokáním či možnou nápravou jedince. Cesta k tomuto poznání je dlouhá a velice složitá, ale je podstatná. Tohoto cíle se snaží kaplani dosáhnout pravidelným skupinovým setkáváním nebo i individuálními rozhovory.

Předpoklad B – Tento předpoklad se potvrdil a je doložen tím, že většina kaplanů působila ve věznicích jako dobrovolníci. Část kaplanů však pracovala v sociálních službách (např. Naděje) nebo měla povinnou praxi ve věznicích jako pastorační pracovník.

Předpoklad C – Předpoklad se potvrdil jen částečně. A to z důvodu, že někteří kaplani si berou práci moc osobně, jsou jí pohlceni a nedokáží se tak naplno věnovat své rodině. Někdy se cítí unavení a bezmocní. Ale na druhou stranu se ve výpovědích kaplanů potvrdila i smysluplnost, potřebnost a prospěšnost této práce. Nedílnou součástí je i užitečnost této služby, jejíž výsledky jsou ovšem těžko měřitelné.

Předpoklad D – Daný předpoklad se spíše potvrdil. Je doložen například tím, že většina kaplanů usiluje o přínos pro obviněné a odsouzené jedince. Snaží se o citlivé efektivní doprovázení, dát novou inspiraci k přístupu k druhým lidem, poznávat sebe sama, dělat něco prospěšného pro ostatní, přehodnotit dosavadní žebříček hodnot, vést jedince k zodpovědnosti či jim pomoci zvládnout stres z uvěznění.

6 Popis zkušeností z vlastní praxe

Má praxe probíhala od 8. 9. 2016 do 14. 11. 2016 v rozsahu 50 hodin. Byla zaměřena především na vězeňskou duchovní službu díky této bakalářské práci. Jsem přesvědčena, že mi tato praxe velmi usnadnila pohled na život ve věznicích a mohu tak posoudit, jak to i z praktické části v tomto prostředí chodí. Praxi jsem měla ve třech věznicích České republiky (Příbram, Valdice a Praha – Pankrác).

První praxi jsem měla ve věznici Příbram – Bytíz. Ne exkurzi do věznic je velice obtížné se dostat. Mou výhodou však bylo to, že můj známý předseda VDP, který je zároveň i kaplanem ve věznici Valdice, se vždy spojil s ředitelem či kaplanem dané věznice a umožnil mi tak vstup. Má dvoudenní stáž ve věznici Příbram (20 hodin) byl můj první vstup do věznice v mém životě. Samozřejmě že jsem měla obavy a strach, ale na druhou stranu jsem se velice těšila. Praxe byla zaměřená na náplň práce vězeňského kaplana. Kaplankou této věznice byla velmi milá a ochotná paní, která mi popsala svoji práci a provedla mě i po celé věznici a ukázala mi všechny oddělení a místnosti. Převážně jsem se pohybovala ve střežené části věznice s ostrahou, ale měla jsem i možnost podívat se do nižších typů věznice a hovořit tak se zaměstnanci (psycholog, speciální pedagog, terapeut, sociální pracovníce a vychovatel).

Také jsem byla přítomna na skupině odsouzených Specializovaného oddělení výkonu trestu, které se zaměřovalo na drogovou závislost. Nejvíce mě však zaujaly individuální rozhovory a duchovní skupinky s kaplankou. Dále jsem měla možnost si vyzkoušet, jaká je vůbec práce kaplana. Měla jsem za úkol na Specializovaném oddělení výkonu trestu se zaměřením na drogovou závislost vést skupinku. Připravila jsem si tedy biblický text a snažila se tak upoutat pozornost odsouzených na jejich závislosti a starosti vězeňského života. Přestože jsem nikdy žádnou duchovní a ani jinou skupinku nevedla, tak jsem si dle kaplanky i odsouzených vedla výborně. Toto setkání jsem vedla celkem třikrát, a to vždy s jinými odsouzenými. Velmi mě zaujalo, že mě po celou hodinu všichni poslouchali a během skupinové práce ochotně sdíleli své osobní problémy a starosti. Cílem této práce bylo dosáhnout terapeutického momentu, což si myslím, že se v mém případě podařilo. Odsouzené z vězeňské subkultury jsem přijímala a nedělala mezi nikým žádné rozdíly. Tyto dva dny mě velice obohatily a moc jsem si je užila.

Další praxi jsem měla ve věznici Valdice, ve které jsem byla také dva dny. První den jsem se opět seznámila s provozem ve valdické věznici a ještě s panem ředitelem a panem náměstkem, jelikož mají vynikající vztahy s mým známým kaplanem, který je kaplanem v této věznici. Tato věznice je nejvyhlášenější věznicí v ČR, kde si trest odpykávají ti nejhorší zločinci. Je to jedna z šesti věznic, kde jsou doživotně odsouzení (E). Součástí této věznice je klášter kartuziánů s klášterním kostelem Nanebevzetí Panny Marie. Do Valdic jsou umístováni odsouzení muži s delšími tresty, recidivisté a další jinak nebezpeční odsouzení. I v této věznici jsem měla možnost si vyzkoušet, jaké to je, vést duchovní skupinku o pěti odsouzených, kteří mají těžší tresty. S touto skupinkou se mi pracovalo velice dobře, protože byli všichni velmi otevření, pozitivní a chytří.

Dále jsem si popovídala s místním psychologem a dozorcem. Na valdické věznici se mi nejvíce líbilo to, v jakém stylu je postavena a jak se o ni personál a odsouzení starají. Součástí je totiž nádherná zahrada, o kterou odsouzení pečují. Také je zde široké spektrum zájmových a vzdělávacích aktivit. Odsouzení mohou navštěvovat různé sporty, kondiční cvičení, šachový kroužek, zeměpis, cizí jazyky, úvod do kynologie, rybaření a další kurzy i pro cizince. Zajímavostí je, že si zde odsouzení mohou dodělat i maturitu či vysokou školu. Místní kaplan nevede nejen duchovní aktivity formou studia a výkladu Bible ve skupinových a individuálních rozhovorech, ale také vede i vzdělávací přednášky, bohoslužby podle typu víry odsouzeného (pravoslavný, římskokatolický, adventista). Dále se věnuje zaměstnancům (snaží se je motivovat, naslouchat jim), věnuje se rodinám odsouzených a nakonec i po propuštění z výkonu trestu nabízí alternativní duchovní život, což je křesťanské společenství, které se bude propuštěnému věnovat.

Další den se v této věznici konala přednáška bývalého německého vyhazovače, motorkáře a vicemistra kulturistiky Kornelia Novaka. Přednášející zde motivoval odsouzené svým životním příběhem a předal jim i několik svých knih s vlastním podpisem. Přednáška mě velice nadchla a potom jsme s panem kaplanem jeli na otevření azylového domu ve Stráži pod Ralskem. Komunitní dům Sv. Dismas je určen sociálně znevýhodněným lidem, kteří jsou propuštěni z VTOS. Velice se mi líbilo, že jsem se v tomto komunitním domě mohla seznámit se systémem sociální a postpenitenciární péče klientů. Z této dvoudenní praxe jsem byla velice nadšená a zjistila jsem, že každá věznice je svými přístupy a aktivitami odlišná.

Poslední částí mé praxe bylo navštívení vazební věznice v Praze na Pankráci. V této vazební věznici to bylo zase úplně jiné oproti předešlým věznicím. Tato věznice zahrnuje výkon trestu odnětí svobody (A, B a C).

Odsouzení zde mají možnost práce, mají volnější režim, mohou navštěvovat různé kroužky a vědí, kolik měsíců či let si budou svůj trest odpykávat. Nacházejí se zde i vězni ve výkonu vazby. Ve VV vězni nic nevědí, jsou nejistí, mají méně aktivit a jsou více vystresovaní. Paní kaplanka této vazební věznice vyučuje kurzy španělského jazyka a dělá i nemocniční kaplanku v Motole. S kaplankou jsme si velice porozuměly a dala mi rovněž možnost, abych opět mohla vést duchovní skupinku. Při vedení skupinky jsem pokládala vhodné otázky odsouzeným a zapojila jsem se do společného zpěvu. Odsouzení mi byli velice sympatičtí. Sdělovali mi své názory, starosti i obavy. Nejvíce mě překvapilo to, že v této vazební věznici je i ženské oddělení (A, B a C). Ženy jsou zde jak ve VV tak i ve VT. Celkem se zde nachází 42 žen, spíše jsou mladší a z 80 % mají cizí státní příslušnost. Měla jsem ohromnou radost, že jsem toto oddělení také mohla navštívit a nakonec jsem se byla podívat i do nemocnice, kde jsme s paní kaplankou navštívily jednu odsouzenou ženu. Osobní rozhovor s ní mě velmi obohatil.

Díky této praxi jsem si mohla vyzkoušet, jaké to je, být v roli kaplana a být tak duchovní motivací pro odsouzené. Seznámila jsem se s různými přístupy, metodami práce a s celým vězeňským systémem. Během této praxe jsem zpozorovala, že odsouzení mluvili o tom, co by v budoucnu chtěli změnit a jak případně odčinit to, co spáchali. Obvinění zase mluvili o tom, že jim je líto, co spáchali. Všimla jsem si, že během vazby reflektují svůj dosavadní život (např. zmiňovali, že už nechtějí brát drogy, chtějí mít poctivou práci apod.). Také hovořili o tom, jak zpětně oceňují lidi ve svém okolí (rodiče a přítelkyni – za podporu u soudů během vazby).

Uvědomila jsem si, že v mém případě je třeba zachovat si odstup vůči těžkostem a problémům odsouzených a obviněných. Kdyby si totiž člověk nezachoval odstup, tak by se to mohlo odrazit na jeho psychice a důsledkem by pak mohla být vyčerpanost či syndrom vyhoření. V mé budoucí kariéře si dokážu představit, že bych pracovala ve věznici, dokonce si myslím, že by mě to neskutečně bavilo a bylo by to pro můj osobní i duchovní život obrovskou inspirací.

Závěr

Cílem mé práce bylo reflektovat smysl a cíl kaplanské služby i dobrovolníků v duchovenské péči. Nejprve jsem se zabývala otázkou, jak ovlivňuje vězeňské prostředí chování jedince ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody. Jelikož je vězeňské prostředí složitým systémem, tak této problematice napomáhá forenzní psychologie, která studuje chování a prožívání osob ve vězení. Zaměstnanci věznic na jednotlivých profesních pozicích své úkoly zvládají každý jiným způsobem. Dosažené výsledky ukazují na potřebnost pro zlepšování kvality praxe Vězeňské služby ČR. Výsledky, které jsem získala, mají hodnotu pouze orientační, přesto se však domnívám, že jsem dosáhla cíle této práce minimálně na popisné úrovni. V této práci jsem dosáhla jednotlivých cílů výkonu vazby a výkonu trestu. Výsledky ukazují, kde je možné vidět rozdíly a shody mezi zaměstnanci věznic. Odsouzení jsou velice různorodou skupinou osob a každá tato skupina vyžaduje i specifický přístup.

Zjistila jsem, že nejdůležitější je usilování duchovní služby o plnění sociální funkce při resocializaci odsouzených. Duchovní služba má mnoho podob, jak může naplňovat účel výkonu trestu. Také jsem rozebrala, jak souvisí s kaplanskou činností Vězeňská duchovenská péče (VDP). Zároveň jsem došla k závěru, že ve Vězeňské duchovní službě je důležité evangelium. Ukázalo se, že pastorační pracovník v rámci duchovních setkání musí vědět, jaké problémy odsouzený má a následně se mu lépe pracuje i při postpenitenciární péči.

Smysl kaplanské působnosti nelze od vězeňského prostředí odmyslet. Cíle se mohou měnit a vyvíjet podle jednotlivých setkání kaplana s uvězněným. Klienti se musí aktivně zapojovat do programů ve věznicích, které snižují sociální riziko, zlepšují sociální podmínky a také pomáhají zvládat konflikty, napětí či stres. Každý kaplan na základě výsledků z výzkumného šetření považuje za cíl a smysl duchovní služby něco jiného. Především se jedná o naději, změnu, sebezlepšování, nápravu a sebedopřehledění. Aby se dosáhlo těchto cílů, tak každý kaplan používá jiné metody práce, které systém nestanovuje, nýbrž si je stanovuje každý kaplan sám. Z výzkumu vyšly najevo rozdílné přístupy k poskytování služby svým klientům. Pracovní předpoklady se většinou potvrdily na základě odpovědí kaplanů. Kaplani zmínili ve svých odpovědích přání, aby se zlepšila postpenitenciární péče. Práce ukázala jak silné, tak i slabé stránky vězeňské duchovní služby. Podle mého názoru není dostatečně vyjasněna pastorační služba rodině a příbuzným vězněných.

Z této práce mám ohromnou radost, protože jsem díky ní získala mnoho zkušeností a ukázala mi tak nové obzory, které bych jinak nebyla schopna získat a poznat. Jsem přesvědčena, že pokud vězni berou duchovní službu opravdu vážně a snaží se svůj život změnit, tak jim duchovní služba dokáže pomoci.

Vážím si vězeňských kaplanů i zaměstnanců ve věznicích, kteří své poslání berou zodpovědně a k odsouzeným se nechovají lhostejně. Za velmi cenné považuji na práci duchovních jejich upřímnou víru v Pána Boha a víru v naději na možný nový životní začátek jedinců ve vězení. Líbí se mi, jak kaplani přinášejí do života obviněných či odsouzených postoj, kterým je nezavrhují a neodsuzují, což je pro tuto práci velice důležité. Kaplani ve věznicích jako jedni z mála lidí v životě vězňů věří v nový začátek, za což je velice obdivuji.

7 Diskuse

Bakalářská práce je zaměřena především na službu kaplanů ve věznicích, ale díky rozhovorům i s ostatními zaměstnanci věznic jsem mohla posoudit, zda funguje teorie i v praxi. Dle přečtené literatury z teoretické části opravdu v praxi uvedenou práci vykonávají sociální pracovníci, vychovatelé, psychologové a speciální pedagogové. Na základě výzkumu jsem zpozorovala, že se kaplani řídí dle Stanov VDP, které jsou uvedeny na webových stránkách.¹⁰² Aktuální v tomto tématu je dle mého názoru kontaktování kaplanů propuštěnými vězni. Někteří kaplani jsou s bývalými vězni v kontaktu (dopisují si s nimi, propuštění navštěvují církve). Jelikož je součástí kaplanské služby i postpenitenciární péče, tak se kaplani snaží podporovat a motivovat propuštěné vězně v jejich rozhodnutí a v jejich osobním životě. Propuštění si tak mohou vybrat z řady pomáhajících center, různých spolků a komunit. Podle mého názoru ten, kdo skutečně chce, tak najde způsob, jak se integrovat do normálního života a už dále nepáchat trestnou činnost. Samozřejmě že to není snadné, ale pokud mají propuštění silnou vůli, motivaci a podporu od blízkých, tak to jde hned snadněji.

Někteří vězni uvěří v Boha až ve vězení a na svobodu odcházejí plni motivace. Ovšem aby vydrželi, tak musejí po propuštění překonat veškerá pokušení, která měli v dosavadním životě, než se dostali do vězení. Takových jedinců je ale málo. Po propuštění si vězeň dokáže najít práci a bydlení, ale překážkou mu mohou být jeho zlovyky či špatná parta. Někdy se dokonce stane, že vězně zavrhne dokonce i jeho vlastní rodina a on pak zůstane sám se svým hříchem a v dlouhém trestu. Kaplani mu mohou nabídnout alternativu duchovní služby a vést ho k pokání. K tomu všemu dle mého názoru patří Boží láska, odpuštění, vnitřní uzdravení a vroucné modlitby. Proto si myslím, že je důležité, aby byli všichni vězni během výkonu vazby či výkonu trestu a nejvíce po něm velmi silní a odvážní.

Při samotné práci jsem zjistila, že se uskutečňují jednání výkonného výboru VDP, různé semináře, členské schůze apod. Nejvíce se mi však líbí, že při pořádání každoroční známé a populární akce Noci kostelů se již druhým rokem zúčastnila i věznice Příbram – Bytíz. Myslím si, že je program velice užitečný a motivační nejen pro vězně, ale i pro ostatní zaměstnance, personál, účinkující či návštěvníky.

¹⁰² *Stanovy VDP 2014*. In: Dostupné také z: <http://www.vdpcr.eu/oznamka/STANOVY.pdf>

Seznam použité literatury

Knižní zdroje

- BAJCURA, Lubomír. *Od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*. GRADA Publishing, 1999, 1. vydání, Praha 7. ISBN 80-7169-555-6
- BRUCKNEROVÁ, Milana. *Role pracovníka v pomoci a jeho sociální kompetence ve vězeňských zařízeních*. Diplomová práce, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, Institut mezioborových studií Brno, 2009
- BUDINA, Miroslav a kol., *Světlo svítí ve tmě – Svědectví o obrácení vězňů*. Křesťanský sbor Ostrava-Kunčičky, 2013, 1. vydání. ISBN 978-80-905203-6-3
- ČERNÍKOVÁ, Vratislava a MAKARIUSOVÁ Vlasta. *Úvod do penologie*. Sociálně-právní institut, spol. s r. o., MOST, 1997, Praha
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila a ČERVINKA František. *Forezní psychologie*. Support Praha, 1994, 1. vydání
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. Eurounion, s. r. o., Praha, 1998, 1. vydání. ISBN 80-85858-70-3
- ČOBANOVÁ, Kristýna. *Profesionální duchovní služba v českých věznicích*. Diplomová práce, Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Katedra studií občanského sektoru, Praha, 2008
- HÁLA, Jaroslav a SOUDKOVÁ Petra. *Jak mluví čeští vězni – Místo a úloha vězeňského argotu*. Příloha časopisu České vězeňství č. 4/2002, BMV, 2002, 1. vydání. ISBN 80-238-9463-3
- HÁLA, Jaroslav. *Teorie a praxe vězeňství II. Optimalizace výkonu trestu odnětí svobody*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 1999, 1. vydání, České Budějovice. ISBN 80-7040-376-4
- HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. Vysoká škola Evropských a regionálních studií, 2005, České Budějovice. ISBN 80-86708-05-5
- CHLEBEK, Alan. *Bible*. Česká biblická společnost, Oddělení mládeže ČSU CASD, 2009. ISBN 978-80-87287-11-8
- JŮZL, Miloslav. *Penitenciaristika a penologie*. Institut mezioborových studií Brno, 2012, Brno. ISBN 978-80-87182-24-6
- JŮZL, Miloslav. *Sociálně pedagogická role církve v penitenciární praxi*. Institut mezioborových studií Brno, 2011, 1. vydání. ISBN 978-80-87182-03-1

- KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody na doživotí*. Masarykova univerzita, 1995, 1. vydání, Brno. ISBN 80-210-1197-1
- MALÁ, Drahomíra. *Vězeňství po česku*. SURSUM, 2003, Tišnov. ISBN 80-7323-062-3
- MAŘÁDEK, Vladimír. *Vězeňství*. Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2005, 1. vydání, Ostrava. ISBN 80-7368-002-5
- MEZNÍK, Jiří a kol., *Základy penologie*. Vydavatelství Masarykovy univerzity v Brně, Právnická fakulta, 1995, 1. vydání, Brno. ISBN 80-210-1248-X
- MITÁŠ, Václav. *Duchovenská služba v penitenciárním prostředí*. Občanské sdružení Vězeňská duchovenská péče a Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR, Sborník materiálů určených členům občanského sdružení Vězeňská duchovenská péče k základnímu seznámení s prostředím věznic a vazebních věznic, 2007, aktualizované vydání, Praha
- NEDOROST, Libor. *Vězeňství a správa vězeňství v ČR*. Masarykova univerzita Brno, 1995, 1. vydání. ISBN 80-210-1114-9
- PANÍČEK, František. *Výkon trestu odňatia slobody v minulosti a dnes*. Nakladateľství Obzor, 1970, 1. vydání, Bratislava. ISBN 65-016-70
- REPORTS PRESENTED TO THE 20TH CRIMINOLOGICAL RESEARCH CONFERENCE a 1993. *Psychosocial interventions in the criminal justice system: proceedings : reports presented to the 20th Criminological Research Conference (1993)*. Strasbourg: Council of Europe Press, 1995, Printed in the Netherlands. ISBN 92-871-2749-2
- SYNEK, Jan. *Náboženský život v československých věznicích v období komunistického režimu*. Rigorózní práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin, Praha, 2012
- ŠINDLEROVÁ, Lucie. *Dosavadní praxe duchovní služby ve vězení*. Diplomová práce, Univerzita Karlova, Evangelická teologická fakulta, Katedra praktické teologie, Praha, 2013

Internetové zdroje

- CÍLE A POSLÁNÍ VS ČR. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/zakladni-informace-4/cile-a-poslani-vs-cr-6124>
- DUCHOVNÍ SLUŽBA VE VĚZNICÍCH ČR. *VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/duchovni-sluzba-1287/zakladni-informace/english-summary-prison-pastoral-care-6573>

NEMOCNICE S POLIKLINIKOU. *VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-pankrac-26/o-nas-1615/zakladni-informace-160/nemocnice-s-poliklinikou-6034>

Prison Fellowship International: RESCUE CHILDREN OF PRISONERS. *Prison Fellowship International: RESCUE CHILDREN OF PRISONERS* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <https://pfi.org/>

Stanovy VDP 2014. In: Dostupné také z: <http://www.vdpcr.eu/oznamka/STANOVY.pdf>

VAZEBNÍ VĚZNICE PRAHA-PANKRÁC. *VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-pankrac-26/o-nas-1615/zakladni-informace-160/vazebni-veznice-praha-pankrac-5475>

Vězeňská duchovenská péče, z.s. *Vězeňská duchovenská péče, z.s.* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.vdpcr.eu/podminky--lenstvi.html>

Věznice Příbram. *VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-pribram-91/zakladni-informace-1097/historie-veznice-pribram-bytiz-5988>

ZÁKLADNÍ INFORMACE: Věznice Valdice. *VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-valdice-95/zakladni-informace-152>

Zákony

Zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech.

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby.

Časopisy

JEŽEK, Petr. *Sloužit ve vězení? Boží výzva...*, in MLADÁ FRONTA DNES, pondělí 4. 1. 2016, Plzeňský kraj, str. 15

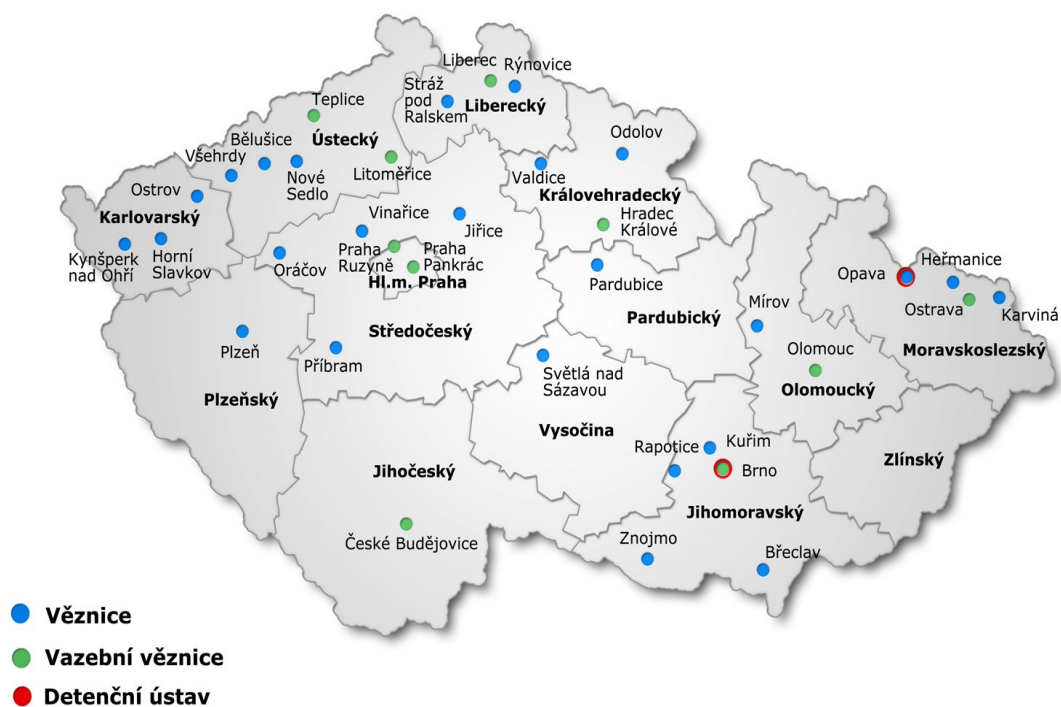
Seznam obrázků

Obrázek 1 Popis obrázku 1

V České republice se nachází v současnosti k (1. 5. 2013) 35 věznic, z toho 10 vazebních věznic a dva detenční ústavy.

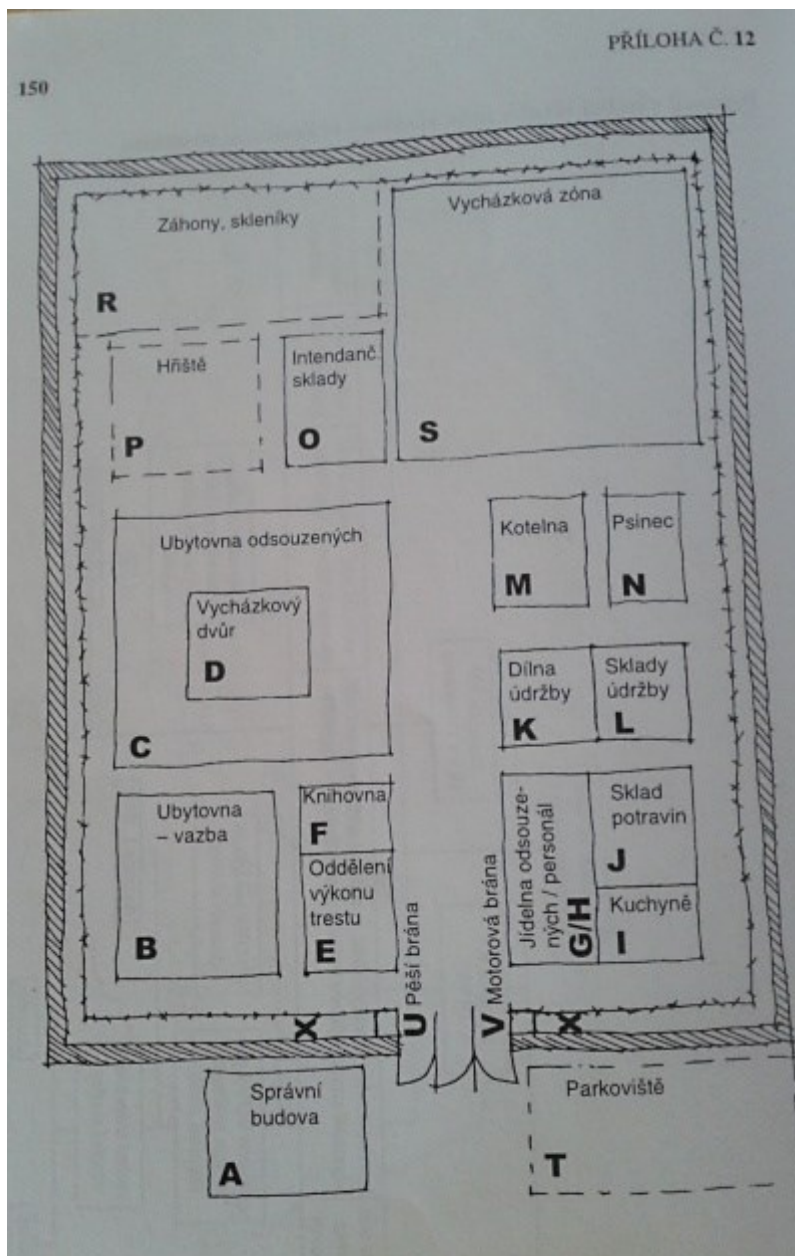
Zdroj: *MAPA VĚZNIC, VAZEBNÍCH VĚZNIC A DETENČNÍCH ÚSTAVŮ ČR.*
<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/>.

Věznice, vazební věznice a detenční ústavy v ČR

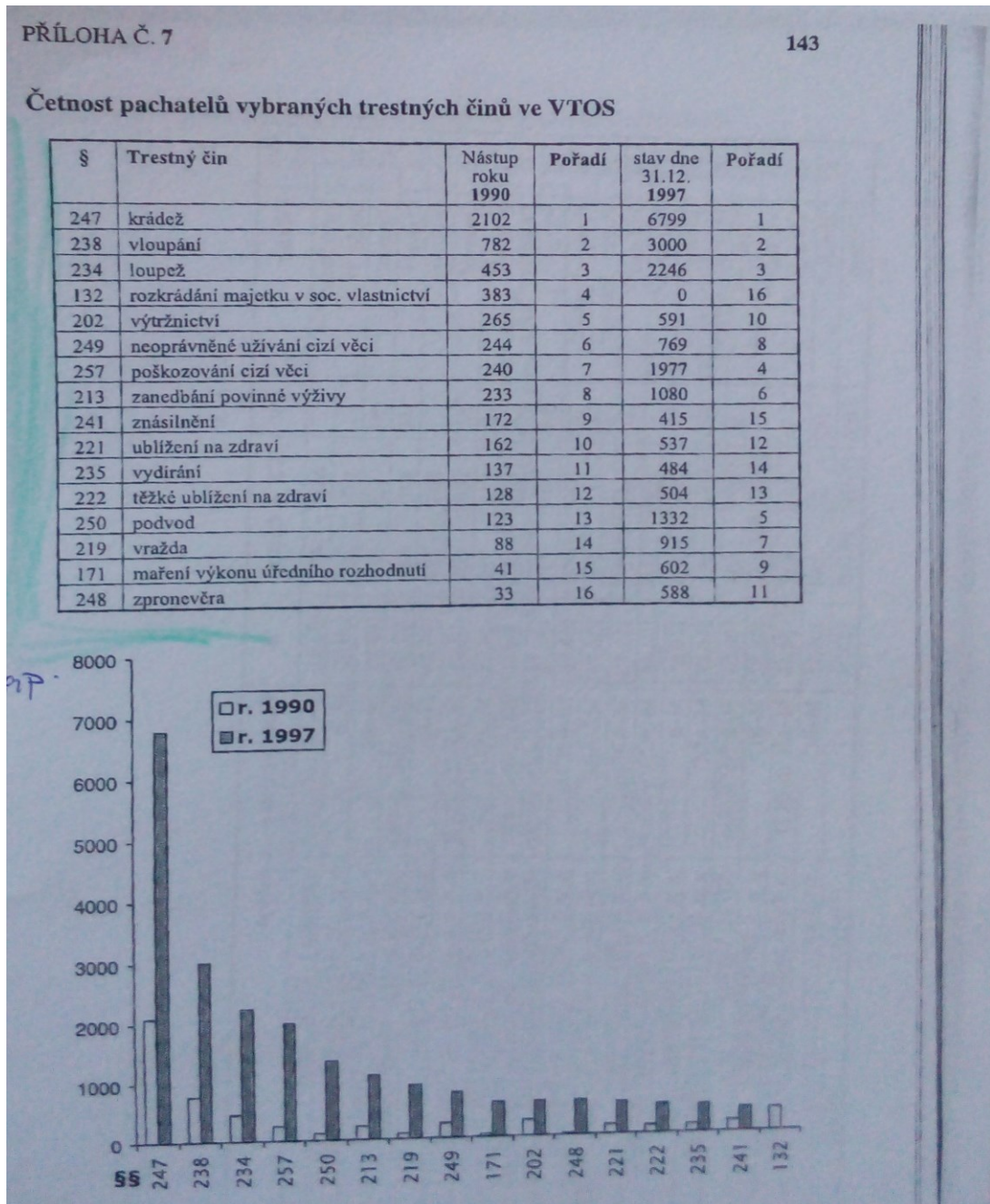
Obrázek 2 Popis obrázku 2

Ve věznicích se vyskytují různé budovy, speciální místnosti i zóny. Zdroj: BAJCURA, L., *Práva vězně – Od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*, GRADA Publishing, 1999, Praha 7, 1. vydání, str. 150

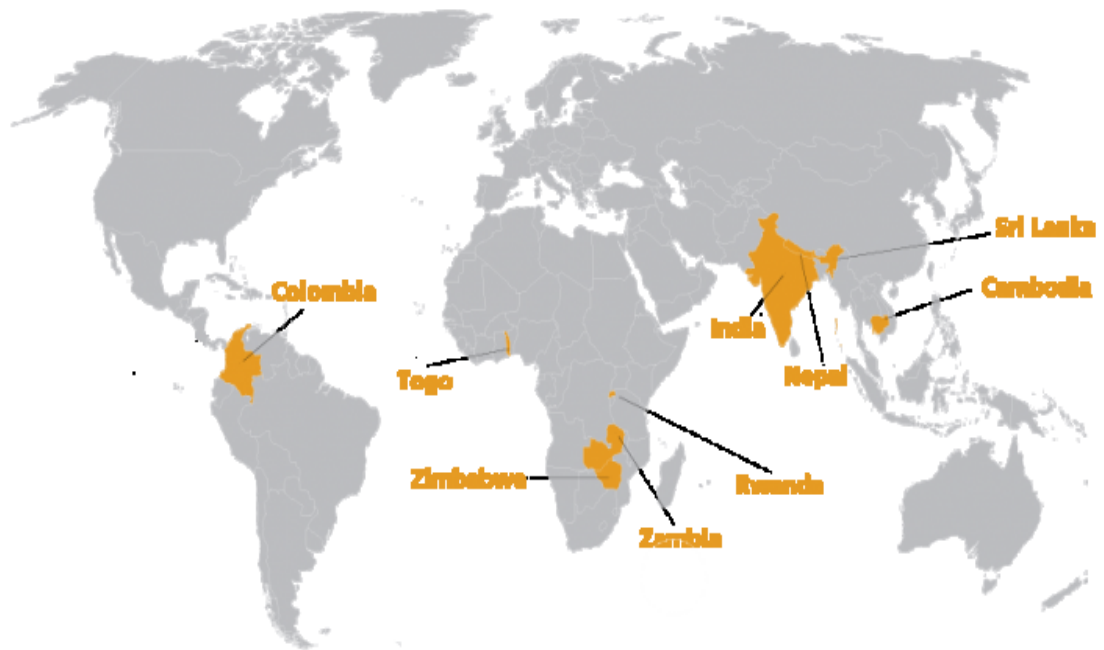
Obrázek 3 Popis obrázku 3

Srovnávání četnosti odsouzených za vybrané trestné činy v roce 1990 a 1997. Stále nejčetnějším trestným činem je krádež. Zdroj: BAJCURA, L., *Práva vězně – Od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*, GRADA Publishing, 1999, Praha 7, 1. vydání, str. 143.

Obrázek 4 Popis obrázku 4

Místa poskytování péče organizace Prison Fellowship International v odvětví pomoci dětem vězňů. Zdroj: *WHERE WE WORK*. <https://pfi.org/what-we-do/rescuing-children/>.

Obrázek 5 Popis obrázku 5

Výskyt vězeňských kaplí a modliteben v České republice k roku 2011. Zdroj: JŮZL, M., *Sociálně pedagogická role církve v penitenciární praxi*, Institut mezioborových studií Brno 2011, 1. vydání, str. 154.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1.

Stavy vězněných osob k 24. 4. 2017. Zdroj: RYCHLÁ FAKTA: STAVY VĚZNĚNÝCH OSOB. VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>

Vězněné osoby

	muži	ženy
Dospělí	20 931	1 678
Chovanci*	70	6
Celkem	22 768	

* zabezpečovací detence

Obvinění – výkon vazby

	muži	ženy
Dospělí	1 685	132
Mladiství	18	2
Celkem	1 817	

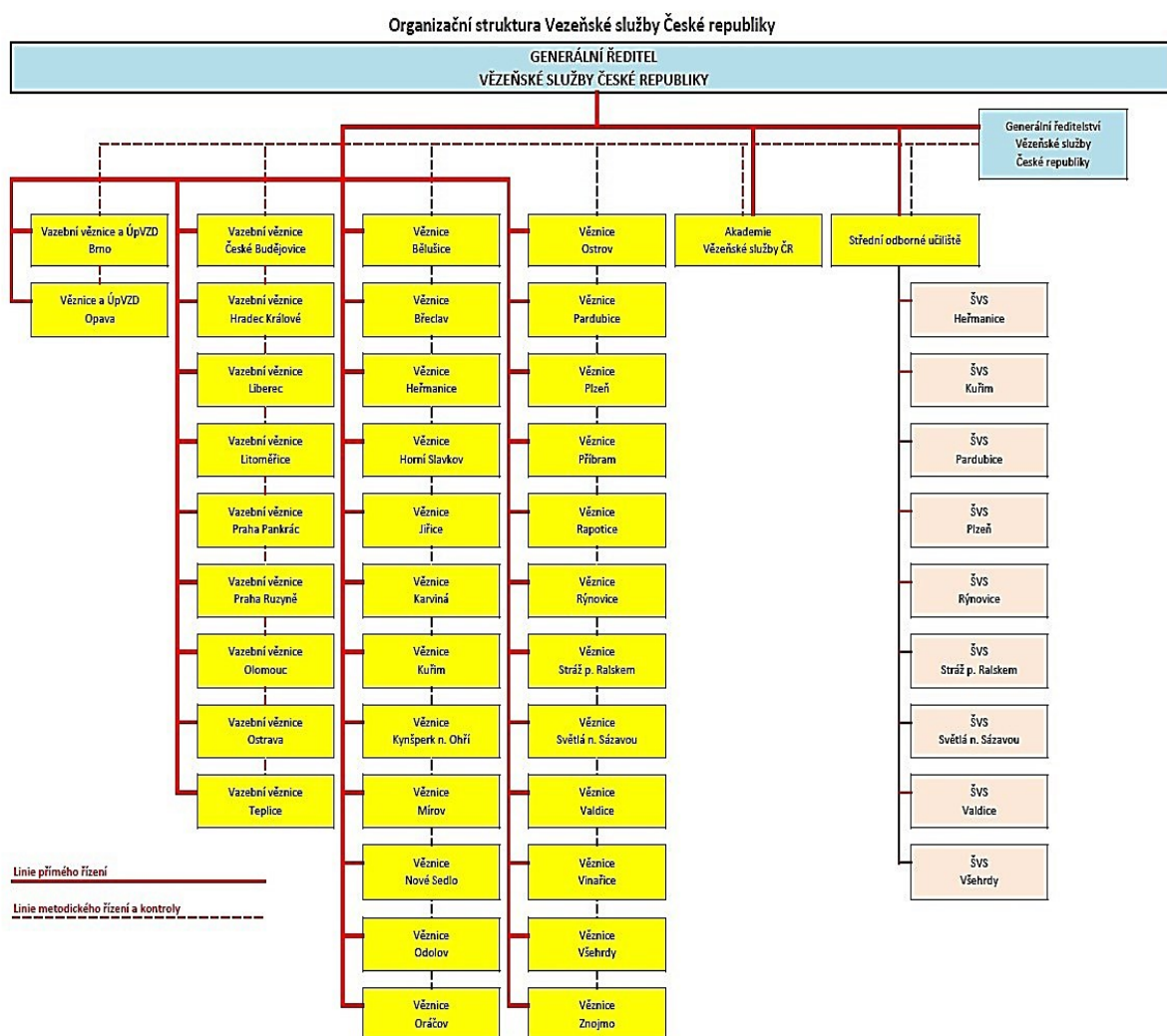
Odsouzení – výkon trestu

	muži	ženy
Dospělí	19 246	1 678
Mladiství	53	10
Celkem	20 855	

Přílohy

Příloha I.

Schéma organizační struktury Vězeňské služby ČR, platné od 1. 9. 2015, zdroj: Organizační struktura Vězeňské služby České republiky. In: *VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/image/Tiskov%C3%A9%20odd%C4%9Blen%C3%AD%20G%C5%98%20VS/org_struktura_vscr_01092015.jpg

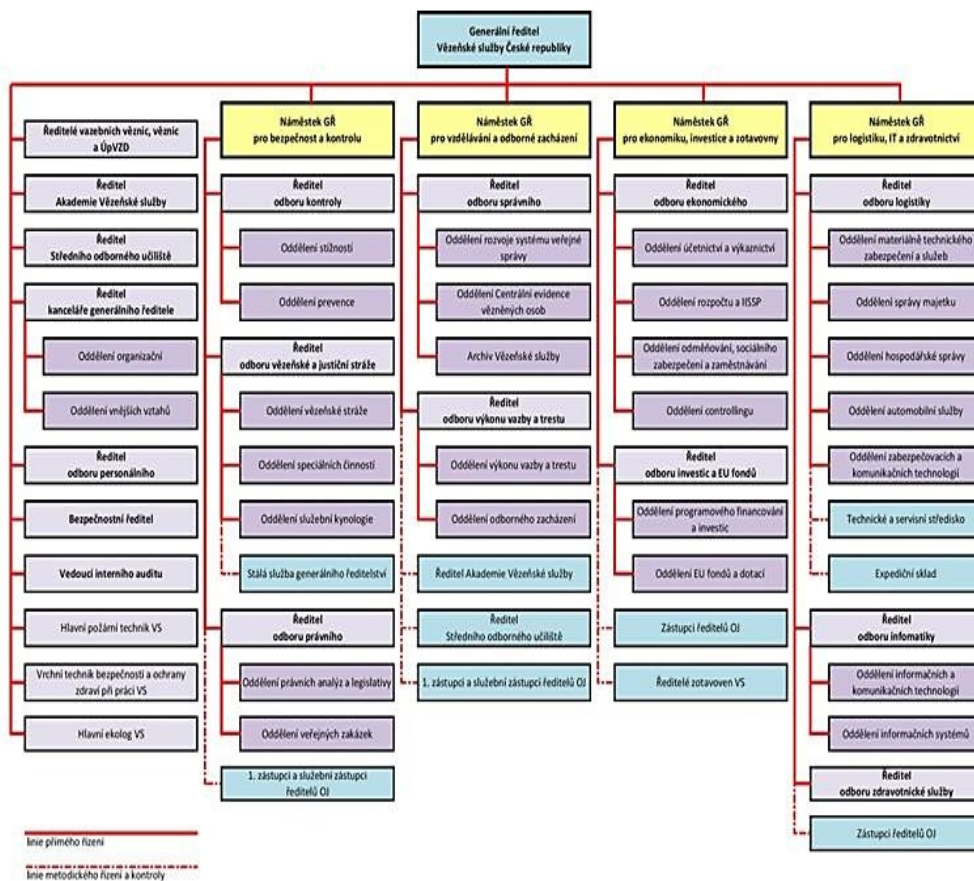
Příloha II.

ORGANIZAČNÍ STRUKTURA GENERÁLNÍHO ŘEDITELSTVÍ A SYSTÉM ŘÍZENÍ.

In: *VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z:

http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/image/Tiskov%C3%A9%20odd%C4%9Blen%C3%AD%20G%C5%98%20VS/PDFka/Organiza%C4%8Dn%C3%AD%20%C5%99%C3%A1d%20Gener%C3%A1ln%C3%ADho%20%C5%99editelstv%C3%AD%20VS%20%C4%8CR.pdf

ORGANIZAČNÍ STRUKTURA GENERÁLNÍHO ŘEDITELSTVÍ A SYSTÉM ŘÍZENÍ

Příloha III.

Schéma časového rozvrhu dne ve věznici od pondělí do pátku, včetně dnů pracovního volna a klidu. Zdroj: BAJCURA, L., *Práva vězně – Od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*, GRADA Publishing, 1999, Praha 7, 1. vydání, str. 158.

158

PŘÍLOHA Č. 19

Časový rozvrh dne ve věznici (odsouzení zařazení do ústavní režie)

pondělí - pátek

06.00	budíček
06.00 – 06.15	osobní hygiena a úklid
06.15 – 06.30	snídaně
06.30	nástup do zaměstnání
06.35 – 15.05	pracovní doba
08.00 – 08.15	sčítací prověrka
12.30 – 13.00	oběd
15.30 – 16.30	vycházka a tělovýchova (podle počasí – na hřišti)
16.30 – 17.30	osobní volno /aktivity podle resocializačních programů/
17.30 – 17.45	večeře
17.45 – 18.30	úklid na ubytovně /v pátek koupání/
18.30 – 19.00	sčítací prověrka
19.00 – 21.45	osobní volno /aktivity podle resocializačních programů/
21.45 – 22.00	úklid, osobní hygiena
22.00	večerka

dny pracovního volna a klidu

07.00	budíček
07.00 – 07.15	osobní hygiena a úklid
07.15 – 07.30	snídaně
07.30 – 08.00	sčítací prověrka
08.00 – 10.00	vycházka a tělovýchova
10.00 – 12.00	osobní volno /celoústavní akce/
12.00 – 12.30	oběd a výdej studené večeře
12.30 – 17.30	osobní volno /akce podle resoc. programů/
17.30 – 17.45	večeře
17.45 – 18.30	sčítací prověrka
18.30 – 21.45	osobní volno
21.45 – 22.00	úklid, osobní hygiena
22.00	večerka

Výměna prádla: 08.30 – 09.00 pátek

Výměna výstrojních součástí: 08.30 – 09.00 pátek

Výměna knih v ústavní půjčovně: v době vycházek (kromě neděle)

Institutu vzdělávání VS ČR
Stráž pod Ralskem
KNIHOVNA

Příloha IV.

Schéma rozdílů výkonu trestu v jednotlivých typech věznic. Zdroj: BAJCURA, L., *Práva vězně – Od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*, GRADA Publishing, 1999, Praha 7, 1. vydání, str. 157.

PŘÍLOHA Č. 18
Rozdíly výkonu trestu v jednotlivých typech věznic

Typ věznice	Pohyb	Práce	Volný čas	Oděv	Návštěvy	Balíček
s dohledem A	v prostoru věznice volně, ložnice se nezamykají	mimo věznici, bez dohledu VS	i mimo věznici, případně za účasti pracovníků VS	v mimo pracovní době vlastní	1 x týdně bez dohledu, 1 x za 14 dní vycházka na 48 hod	1 x za 2 týdny
s dozorem B	v prostoru věznice volně, v době spánku se ubytovny zamykají	nepřímý dohled VS, lze povolit volný pohyb k práci	lze povolit i akce mimo věznici	např. u návštěvy povolován vlastní oděv	1 x za 2 týdny zpravidla bez dohledu; vycházka 1 x za měsíc na 24 hodin	1 x za měsíc
s ostrahou C	pod dozorem VS ve věznici, ubytovny zamykány	pracoviště uvnitř nebo střežená vnější, (výjimečně volný pohyb při práci)	v prostorách věznic	jen při sportu vlastní oděv	1 x za měsíc zpravidla pod dohledem VS	1 x za 2 měsíce
se zvýšenou ostrahou D	stále pod dohledem VS, zamykají se celý	uvnitř věznic, střežená vnější pracoviště, nebo v celách	ve věznici pod dohledem pracovníka VS	jen při sportu vlastní oděv	1 x za 6 týdnů zpravidla pod dohledem VS	1 x za 3 měsíce

157

Příloha V.

Tabulka oprávněných registrovaných církví při výkonu duchovní služby ve věznicích. Zdroj: JŮZL, M., *Sociálně pedagogická role církve v penitenciární praxi*, Institut mezioborových studií Brno 2011, 1. vydání, str. 114.

4 Oprávněné registrované církve

Zákon umožňuje realizovat oprávnění k výkonu zvláštního práva duchovní služby ve věznicích oprávněným duchovním těchto církví a náboženských společností:

Poč. č.	Název	Členství	Charakter
1.	Apoštolská církev (AC)	ERC	protestanti
2.	Bratrská jednota baptistů (BJB)	ERC	protestanti
3.	Církev adventistů sedmého dne (CASD)	ERC (pozorovatel)	protestanti
4.	Církev bratrská (CB)	ERC	protestanti
5.	Církev československá husitská (CČSH)	ERC	protestanti
6.	Církev řeckokatolická (CŘEK)	ČBK	katolíci
7.	Českobratrská církev evangelická (ČCE)	ERC	protestanti
8.	Církev římskokatolická (CŘK)	ČBK	katolíci
9.	Evangelická církev av. V České republice (ECAV)	ERC	protestanti
10.	Evangelická církev metodistická (ECM)	ERC	protestanti
11.	Jednota bratrská (JB)	ERC	protestanti
12.	Křesťanské sbory (KSB)	ERC	protestanti
13.	Náboženská společnost Svědkové Jehovovi (NSSJ)		společnost
14.	Pravoslavná církev v českých zemích (PC)	ERC	ortodoxní
15.	Slezská církev evangelická augsburského v. (SCEAV)	ERC	protestanti
16.	Starokatolická církev v České republice (SKC)	ERC	protestanti

Příloha VI.

Dotazník pro kaplany. Vyplněn formou e-mailu, během čtyř měsíců.

OTÁZKY PRO KAPLANY

- 1. Jaká byla vaše cesta k vězeňské duchovenské službě?**
- 2. Jak dlouho sloužíte?**
- 3. Jak na nabídku služby obvinění/odsouzení reagují? Jak využívají opakovaných kontaktů?**
- 4. S jakými motivacemi u obviněných/odsouzených se při využití služby setkáváte?**
- 5. O jaký přínos pro obviněné/odsouzené usilujete? Jaké jsou vaše priority?**
- 6. Co vám tato služba přináší?**
- 7. Jak se ve své službě obvykle cítíte?**
- 8. Jak sám hodnotíte užitečnost této služby pro vězně, popř. pro personál?**
- 9. Co sám považujete za hrubě účelové jednání vězňů a jak v takových případech obvykle postupujete?**
- 10. Jaké místo má asertivita ve vaší službě?**
- 11. Podle čeho rozpoznáváte pracovní únavu nebo vyčerpání a co k tomu přispívá? Cítil jste někdy „vyhořelost“ ve vztahu k této službě?**
- 12. Kdo vám v takových chvílích pomáhá? (víra, rodina, děti, přátelé)**